

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Σύγχρονες τάσεις στην Ανάλυση και τη Διδασκαλία
της Ελληνικής Γλώσσας

Διπλωματική Εργασία

Ο κορονοϊός στην πορεία του χρόνου υπό το πρίσμα ποικίλων
πρωταγωνιστών: Κριτική Ανάλυση Λόγου.

Ζαχαρίας Χαστάς

Επιβλέπων καθηγητής: Γεώργιος Ανδρουλάκης

Πάτρα, Ιούλιος 2021

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Χαστά Ζαχαρία που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Ο κορονοϊός στην πορεία του χρόνου υπό το πρίσμα ποικίλων
πρωταγωνιστών: Κριτική Ανάλυση Λόγου

Ζαχαρίας Χαστάς

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής

Γεώργιος Ανδρουλάκης

Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Ευαγγελία Μουσούρη

Επίκουρη Καθηγήτρια του Αριστοτέλειου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Πάτρα, Ιούλιος 2021

Χαστάς Ζαχαρίας, «Ο κορονοϊός στην πορεία του χρόνου υπό το πρίσμα ποικίλων πρωταγωνιστών: Κριτική Ανάλυση Λόγου»

Ευχαριστίες

Στον πατέρα μου που έφυγε νωρίς

Περίληψη

Ο λόγος των μέσων μαζικής ενημέρωσης διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της αντίληψης των πολιτών της κοινωνίας. Πρόκειται για ένα λόγο δημόσιο και ιδεολογικά φορτισμένο, ο οποίος έρχεται να εξυπηρετήσει τους σκοπούς εκείνων που τον έχουν υπό τον έλεγχό τους. Η ίδια πρακτική ακολουθείται για ποικίλα θέματα που αφορούν το κοινωνικό γίνεσθαι. Στο πλαίσιο αυτό, αντικείμενο μελέτης αποτέλεσαν επιλεγμένα αποσπάσματα τηλεοπτικών ενημερώσεων, τα οποία προσεγγίζουν το θέμα των μέτρων που πάρθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η οποία εκδηλώθηκε τον Μάρτιο του 2020.

Μέσω του τρισδιάστατου μοντέλου της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (ΚΑΛ), όπως αυτό παρουσιάστηκε από τον Norman Fairclough, και του μοντέλου της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού των Kress και Van Leeuwen, επιχειρείται μία εκτεταμένη ανάλυση των τηλεοπτικών αυτών αποσπασμάτων, με σκοπό την ανάδειξη του δημοσιογραφικού λόγου ως μίας μορφής κοινωνικής πρακτικής. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκεται η γλωσσική και η οπτική τους ανάλυση, ώστε να αναδειχθεί η πραγματικότητα που συντίθεται και να αξιολογηθούν κριτικά οι συγκεκριμένες όψεις που προκρίνονται, λόγω των ιδεολογικών τους ερεισμάτων.

Η κριτική ανάλυση των τηλεοπτικών αποσπασμάτων ανέδειξε πως οι λεξικογραμματικές επιλογές των ομιλητών και ο οπτικός σχεδιασμός οικοδομούν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης αυτής της έκτακτης κατάστασης. Αυτή η προσέγγιση διαμορφώνεται από τη θεσμική ταυτότητα των ομιλητών και από τις εσωτερικές πολιτικές ή κοινωνικές πιέσεις, στις οποίες υποβάλλεται ο εκάστοτε ομιλητής. Έγκειται λοιπόν στην ευχέρεια του τηλεθεατή, εάν θα επιλέξει να υιοθετήσει μία κριτική στάση απέναντι στην ειδησεογραφία των μέσων μαζικής ενημέρωσης ή όχι.

Λέξεις - Κλειδιά

κριτική ανάλυση λόγου, συστημική-λειτουργική γραμματική, γραμματική του οπτικού σχεδιασμού, δημοσιογραφικός λόγος, πανδημία, κορονοϊός

Abstract

The discourse of media plays a vital role in shaping the citizens' perception of society. It is a public, ideologically charged discourse, which comes to serve the purposes of those who have it under their control. The same practice is followed for a variety of issues concerning social agenda. In this context, selected excerpts from television updates were chosen, which approach the measures taken during the pandemic, occurred in March 2020.

Through the 3D model of Critical Discourse Analysis, as presented by Norman Fairclough, and the model of the Grammar and Visual Design by Kress and Van Leeuwen, an extensive analysis of these television excerpts is attempted, with the aim of highlighting journalistic discourse as a form of social practice. More specifically, their linguistic and visual analysis is sought, in order to reveal the reality that is being composed and to critically evaluate the specific aspects that are preferred, due to their ideological foundations.

The critical analysis of the television excerpts showed that the lexical and grammatical choices of the speakers and the visual design, build different ways of approaching this emergency. This approach is shaped by the institutional identity of the speakers and the internal political or social pressures to which the speaker is subjected. It is therefore up to the viewer to decide whether or not to adopt a critical attitude towards media journalism.

Key-Words

critical discourse analysis, systematic functional grammar, grammar and visual design, journalism, pandemic, Covid-19

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
Κατάλογος πινάκων.....	9
Συνοτομογραφίες και ακρωνύμια.....	10
1.Εισαγωγή.....	11
2.Θεωρητικό μέρος.....	14
2.1 Κριτική ανάλυση λόγου.....	14
2.1.1 Ορισμός της κριτικής ανάλυσης λόγου.....	15
2.1.2 Πλεονεκτήματα και περιορισμοί της ΚΑΛ.....	16
2.1.3 Προσεγγίσεις της κριτικής ανάλυσης λόγου.....	17
2.1.4 Η κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση του Fairclough.....	18
2.1.5 Η συστημική λειτουργική γραμματική του Halliday ως μοχλός κειμενικής ανάλυσης.....	20
2.2 Ο δημοσιογραφικός λόγος.....	25
2.2.1 Ο δημοσιογραφικός λόγος ως μέσο επιρροής.....	25
2.2.2 Τα δημοσιογραφικά κείμενα μέσα από την ΚΑΛ.....	27
2.2.3 Δημοσιογραφικός λόγος και κορωνοϊός.....	29
3.Μεθοδολογία της έρευνας.....	32
3.1 Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα.....	32
3.2 Το ερευνητικό πλαίσιο: η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού.....	33
3.3 Κριτήρια επιλογής του υλικού.....	36
4. Ανάλυση υλικού.....	39
4.1 Η χρησιμότητα της χρήσης μάσκας, απόσπασμα 1ο.....	39
4.2 Η χρησιμότητα της χρήσης μάσκας, απόσπασμα 2ο.....	42
4.3 Σύγκριση του πρώτου και του δεύτερου αποσπάσματος.....	47
4.4 Κλείσιμο εκπαιδευτικών μονάδων, απόσπασμα 3ο.....	49
4.5 Επαναλειτουργία εκπαιδευτικών μονάδων, απόσπασμα 4ο.....	54

4.6 Σύγκριση του τρίτου και τέταρτου αποσπάσματος.....	59
5. Συμπεράσματα.....	64
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	67
Παραρτήματα.....	71

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Οι διαστάσεις του κειμένου, του λόγου και της ανάλυσής του.....	20
Πίνακας 2 Τα επίπεδα της ΣΛΓ.....	21
Πίνακας 3 Το περιεχόμενο.....	22
Πίνακας 4 Το συστημικό μοντέλο της γλώσσας.....	24

Συντομογραφίες

Κριτική Ανάλυση Λόγου: ΚΑΛ

Μέσα Μαζικής ενημέρωσης: Μ.Μ.Ε

Συστημική Λειτουργική Γραμματική: ΣΛΓ

1.Εισαγωγή

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε) αποτελούν κατά τον 21ο αιώνα τον βασικότερο φορέα ενημέρωσης της κοινωνίας. Θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης εποχής και επιστρατεύονται σε καθημερινή βάση από την πολιτική ηγεσία του τόπου, ως δίαυλοι επικοινωνίας μεταξύ των πολιτειακών θεσμών και των απλών πολιτών. Πρόκειται για σύγχρονους διαμεσολαβητές, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με τον θεσμικό ρόλο της αναπαραγωγής ειδήσεων για τις οποίες δεν παρέχεται ουδεμία εγγύηση αντικειμενικότητας και αμεροληψίας. Επομένως, τα Μ.Μ.Ε οφείλουν να αξιολογούνται ως στρατευμένα μέσα, τα οποία αναμεταδίδουν την καθημερινή ειδησεογραφία, όντας παράλληλα επηρεαζόμενα από τις τρέχουσες αξιολογικές, ιδεολογικές και πολιτικές συντεταγμένες τις οποίες οφείλουν απαρέγκλιτα να ακολουθούν (Πολίτης, 2001:115).

Για τους προαναφερθέντες λόγους, ο δημοσιογραφικός λόγος αποτελεί ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον πεδίο μελέτης, το οποίο παρουσιάζει έντονο γλωσσικό ενδιαφέρον. Έχοντας ως «όχημά» τους τη γλώσσα, τα Μ.Μ.Ε κατέχουν τη δυνατότητα να ασκούν σημαντική επιρροή στο τηλεοπτικό-αναγνωστικό τους κοινό. Η δημιουργία, η διαμόρφωση και η παγίωση αντιλήψεων επιτυγχάνονται μέσω μίας συνεχούς αλληλεπίδρασης με το κοινό, η οποία λειτουργεί ως πεδίο ανατροφοδότησης και αναπροσαρμογής των πρακτικών που επιλέγουν να ακολουθούν οι έχοντες την εξουσία. Στην ανάλυση του δημοσιογραφικού λόγου έχει εντυφλήσει ένα πλήθος ερευνών, ορισμένες από τις οποίες αξιοποιούνται και στην παρούσα εργασία (Αρχάκης, Φτερνιάτη & Δούκα, 2018· Γιαλαμούκη, 2008· Πολίτης, 2001, 2014· Renkema, 1984).

Ένα από τα θέματα που μεσουρανούν στην ειδησεογραφία το τελευταίο χρονικό διάστημα είναι η πανδημία του κορονοϊού, η οποία ταλανίζει ολόκληρη την ανθρωπότητα. Στην ελληνική επικαιρότητα κυριαρχούν οι τηλεοπτικές ενημερώσεις από τους πολιτειακούς θεσμούς, των οποίων βασικός στόχος είναι η ενημέρωση των πολιτών και η ανακοίνωση νέων μέτρων, στα οποία το κοινό οφείλει να συμμορφώνεται προς περιορισμό της διασποράς του ιού. Κατόπιν λοιπόν μίας σύντομης ανασκόπησης των συνθηκών υπό τις οποίες τελείται

η δημοσιογραφική διαδικασία σε παγκόσμια κλίμακα (Naeem, Bhatti & Khan, 2020· Perreault F. M. & Perreault P. G., 2021· Posetti, Bell & Brown, 2020), επιλέγεται να αναλυθούν κριτικά ορισμένα τηλεοπτικά αποσπάσματα, έχοντας ως ορμητήριο την Κριτική Ανάλυση Λόγου, η οποία εστιάζει σε κατεξοχήν δημόσια-θεσμοθετημένα κείμενα. Στο πλαίσιο αυτό (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011· Γιαλαμπούκη, 2008· Κουτσογιάννης, 2011· Λύκου, 2000· Μιχάλης, 2014· Μπουτουλούση, 2001· Στάμου, 2011, 2012, 2014· Almurashi, 2016· Fairclough, 1992, 1993, 2003· Halliday, 1994· Mogashoa, 2014· Morgan, 2010· Van Dijk, 2001· Wodak, 2001), τα τηλεοπτικά αυτά αποσπάσματα εκλαμβάνονται ως μέσα αναπαράστασης της κοινωνικής πραγματικότητας, επιφορτισμένα με τον ρόλο της άσκησης ιδεολογικής επιρροής και ελέγχου της σκέψης των πολιτών. Σε συνδυασμό με το μοντέλο της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού των Kress και Van Leeuwen (Παπαδημητρίου, 2010) επιχειρείται μία διεξοδική ανάλυση, η οποία αποσκοπεί στον εντοπισμό των γλωσσικών και οπτικών τεχνοτροπιών που επιστρατεύουν οι ομιλητές, προκειμένου να προωθήσουν τα έκτακτα μέτρα, να πείσουν το κοινό για την ορθότητά τους και να διαμορφώσουν την κοινή γνώμη μέσω μία τεχνητής ταυτότητας που επιλέγουν να κατασκευάσουν.

Έτσι λοιπόν στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας, το οποίο αφορά τις προσεγγίσεις της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, τις βασικές της αρχές καθώς και τα πλεονεκτήματα ή τους περιορισμούς που την συνοδεύουν. Έπειτα ακολουθεί μία διεξοδική αναφορά στη Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Halliday, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ΚΑΛ. Ενώ προς το τέλος του κεφαλαίου, παρουσιάζονται οι ιδιαιτερότητες του δημοσιογραφικού λόγου, το έργο που επιτελεί αλλά και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας. Περιγράφεται η μεθοδολογία που πρόκειται να ακολουθήθηκε, τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήθηκαν προς επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί, αλλά και τα κριτήρια επιλογής του ερευνητικού υλικού. Απαραίτητη είναι και η παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού, στην οποία στηρίζεται όλη η οπτική ανάλυση των τηλεοπτικών ενημερώσεων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί κριτική ανάλυση των τηλεοπτικών αποσπασμάτων με βάση τις αναπαραστατικές και διαπροσωπικές επιλογές των ομιλητών. Σκιαγραφείται διεξοδικά η ταυτότητα που επιλέγουν να κατασκευάσουν οι πρωταγωνιστές προς εξυπηρέτηση των στόχων τους, μέσω της δημιουργίας μίας ψευδαίσθησης ισοτιμίας με το κοινό. Επίσης αναλύονται οι διαδικασίες στις οποίες εμπλέκεται το τηλεοπτικό κοινό και ο βαθμός εμπλοκής/αποστασιοποίησης των πολιτών στην όλη διαδικασία με βάση τη Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού.

Κλείνοντας, στο πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα ευρήματα και εκθέτονται τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας. Ειδικότερα, δίνεται έμφαση στον ρόλο που διαδραματίζει ο λόγος στις τηλεοπτικές ενημερώσεις και αναδεικνύεται η σημασία της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης στην κατανόηση της ιδεολογικής πλαισίωσης των τεσσάρων αποσπασμάτων αλλά και του ειδησεογραφικού λόγου γενικότερα.

2. Θεωρητικό Μέρος

2.1 Κριτική ανάλυση λόγου

Για ποιον λόγο άραγε ένας πολιτικός και ένας λοιμωξιολόγος επιλέγουν διαφορετικούς τρόπους μετάδοσης κοινών μηνυμάτων, ενώ απευθύνονται στο ίδιο τηλεοπτικό κοινό; Ποιοι είναι οι παράγοντες που τους οδηγούν σε συνεχείς εναλλαγές προσώπων, άλλοτε εντάσσοντάς τους στο κοινωνικό σύνολο και άλλοτε δημιουργώντας μία απόσταση από αυτό; Αυτά τα ερωτήματα, μεταξύ άλλων, δύνανται να απαντηθούν με τη βοήθεια της κριτικής ανάλυσης λόγου (εφεξής ΚΑΛ). Η ΚΑΛ αποτελεί μία διαδικασία κριτικής ανάλυσης διαφόρων κειμενικών ειδών και τύπων με απώτερο σκοπό την ανίχνευση και περαιτέρω ανάλυση της ιδεολογίας που τα διέπει (Μιχάλης, 2014).

Οι βάσεις του επιστημονικού πεδίου της ΚΑΛ τέθηκαν το 1990, ενώ θεσμοθετήθηκε στο επιστημονικό συμπόσιο του Άμστερνταμ το 1991, όπου σημαντικοί ερευνητές (Fairclough, Kress, Van Dijk, Van Leeuwen, Wodak) συζήτησαν με σκοπό την ανάδειξη κριτικών προσεγγίσεων σχετικών με την κοινωνική μελέτη της γλώσσας. Βέβαια οι απαρχές της ΚΑΛ βρίσκονται στην *κριτική γλωσσολογία*, η οποία επικεντρώνεται κυρίως σε κείμενα των Μ.Μ.Ε, όπου επικρατεί μία συγκάλυψη της αιτιότητας μιας πράξης (π.χ μέσω παθητικής σύνταξης). Η ΚΑΛ αντιθέτως εστιάζει σε ένα μεγαλύτερο εύρος κειμενικών ειδών που σχετίζονται με: Μ.Μ.Ε, πολιτική, εκπαίδευση, γραφειοκρατία ή και δημόσια έγγραφα (Στάμου, 2014:152). Έτσι λοιπόν, η *κριτική γλωσσολογία* θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο πρόδρομος της ΚΑΛ θέτοντας ως αφετηρία τη δεκαετία του 1970 και το βρετανικό πανεπιστήμιο East Anglia υπό την ομάδα των ακόλουθων γλωσσολόγων: Kress, Trew, Hodge και Fowler (Στάμου, 2014:153).

2.1.1 Ορισμός της κριτικής ανάλυσης λόγου

Η ΚΑΛ αποτελεί μία ερευνητική μέθοδο που προσπαθεί να αποκαλύψει τον τρόπο σύνδεσης μεταξύ γλώσσας-κοινωνίας-ιδεολογίας. Κύριο μέλημά της είναι να εντοπίσει και να αναλύσει διεξοδικά τόσο τις διαφανείς, όσο και τις αδιαφανείς δομικές σχέσεις ελέγχου, εξουσίας, διακρίσεων και κυριαρχίας που ανακύπτουν με όχημα τη γλώσσα και τα γλωσσικά μηνύματα που αυτή εκπέμπει (Στάμου, 2014:149). Τοιουτοτρόπως η γλώσσα εκλαμβάνεται λιγότερο ως μέσω ατομικής έκφρασης και περισσότερο ως πυλώνας αναμετάδοσης νοημάτων που έχουν προσδιοριστεί κοινωνικά. Κατ' ουσίαν ο λόγος διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη συγκρότηση της εκάστοτε κοινωνίας και παραμένει αδιάλειπτα συνδεδεμένος με ιδεολογικές συνιστώσες που έχουν ως απώτερο σκοπό τη σφυρηλάτηση, διατήρηση και ενίσχυση των σχέσεων εξουσίας που υποβόσκουν μεταξύ του εξουσιαστή και του εξουσιαζόμενου. Έτσι λοιπόν, η γλώσσα αποτελεί έναν *δούρειο ίππο* με τη βοήθεια του οποίου οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες προσπαθούν να κατακτήσουν ή και να διατηρήσουν τα σκήπτρα της εξουσίας τους έναντι των εξουσιαζόμενων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από εξουσιαστικά είδη λόγου, τα οποία τείνουν να ελέγχουν και να επηρεάζουν τη σκέψη των ασθενέστερων κοινωνικά ομάδων (Μιχάλης, 2014).

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, οι μηχανισμοί που προωθούν αυτήν την κοινωνική ανισότητα δεν είναι διαφανείς. Αυτές τις κειμενικές δομές είναι που καλείται να αποκαλύψει και να ερμηνεύσει η ΚΑΛ συνδυάζοντας δύο επίπεδα: α.) τη μικρο-ανάλυση των κειμένων, του κειμενικού περιεχομένου και των υφολογικών επιλογών, β.) τη μακρο-ανάλυση των κοινωνικών δομών και σχέσεων που διέπουν τα κείμενα (Μιχάλης, 2014). Μέσα λοιπόν από αυτή τη διαδικασία, η ΚΑΛ προσπαθεί να αναδείξει τον τρόπο μέσω του οποίου οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες ελέγχουν και επηρεάζουν τη σκέψη και τις πράξεις των κυριαρχούμενων κοινωνικά ομάδων (Μιχάλης, 2014).

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα προαναφερθέντα, δυνάμεθα να καταλήξουμε στο ασφαλές συμπέρασμα πως η ΚΑΛ μέσα από αυτήν την περίπλοκη και ιδιαίτερα κοπιαστική διεργασία (επεξεργασία κειμένων, πληροφοριών, κοινωνικών σχέσεων και εξουσιαστικών μεθόδων) προάγει τη δημιουργία και την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης (Γιαλαμπούκη,

2008:37). Μέσω της κριτικής σκέψης, οι δέκτες (αναγνώστες-τηλεθεατές-ακροατές) επεξεργάζονται κάθε λογής πληροφορία, αντιλαμβανόμενοι πως η γλώσσα των εξουσιαστών υποθάλλει ποικίλα ιδεολογικά μοτίβα με απώτερο σκοπό την επιρροή και την καθοδήγηση των κατώτερων ιεραρχικά κοινωνικά ομάδων. Έτσι λοιπόν, μέσω του κριτικού γραμματισμού αμφισβητείται και αποδομείται σταδιακά κάθε προσπάθεια παγίωσης κοινωνικών πραγματικοτήτων που εξυπηρετούν ιδιοτελείς σκοπούς.

2.1.2 Πλεονεκτήματα και περιορισμοί της ΚΑΛ

Η ΚΑΛ παρουσιάζει μία σειρά πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων, τα οποία οφείλουν να εξεταστούν προκειμένου να οδηγηθεί ο ερευνητής στις κατάλληλες αποφάσεις προς αναζήτηση πιθανών εναλλακτικών λύσεων. Ο Morgan (2010:4) παρουσιάζει τα εξής πλεονεκτήματα της ΚΑΛ:

- Οι τεχνικές της μπορούν συχνά να οδηγήσουν στην αποκάλυψη μη αναγνωρισμένων ή μη ειπωμένων πτυχών της ανθρώπινης συμπεριφοράς, μετατρέποντας σε εμφανείς διάφορους αθέατους ή λανθάνοντες λόγους που παραμένουν περιθωριοποιημένοι.
- Δύναται να συμβάλλει στην οικοδόμηση μίας ποικιλίας νέων και εναλλακτικών κοινωνικών θέσεων, που μπορούν να συντρέξουν στην ενδυνάμωση των πιο ευάλωτων κοινωνικά ατόμων.
- Μπορεί να παρέχει μία θετική κοινωνική ψυχολογική κριτική του οποιουδήποτε φαινομένου υπό το βλέμμα του ερευνητή.
- Έχει τη δυνατότητα εφαρμογής ανεξαρτήτως χρόνου, τόπου ή ατόμου, καθώς η ΚΑΛ ανταποκρίνεται σε κάθε περιβάλλον.
- Μέσω της κατανόησης της λειτουργίας της γλώσσας και του λόγου μπορεί να επέλθει αλλαγή τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο· συνεπώς αποτελεί μία καίρια πρόκληση για την παραδοσιακή θεωρία.
- Ενσωματώνει μία στοχαστική στάση που δεν επιτρέπει στον παρατηρητή να παραμένει αποστασιοποιημένος.

Παρόλα τα πλεονεκτήματα, σύμφωνα με την Tailor S. (2013:77-86) η ΚΑΛ παρουσιάζει και τα ακόλουθα μειονεκτήματα:

- Το πλήθος διαθέσιμων επιλογών που απαντώνται στις διάφορες προσεγγίσεις ενδέχεται να συνοδευτεί από διάφορα μεθοδολογικά προβλήματα, καθώς η κάθε προσέγγιση διαθέτει τη δική της επιστημονική θέση, τα δικά της σενάρια και διαδικασίες, καθώς και μία συγκεκριμένη σκοπιά ανάλυσης και ερμηνείας του λόγου.
- Η έλλειψη σταθερότητας στις έννοιες που πραγματεύεται, δίνει τη δυνατότητα συνεχούς ερμηνείας και διαπραγμάτευσης.
- Οι διαφορές και οι ομοιότητες μεταξύ των προσεγγίσεων ενδέχεται να δημιουργήσουν σύγχυση τόσο σε νεότερους όσο και σε πιο έμπειρους ερευνητές, με αποτέλεσμα μία περαιτέρω επεξήγηση των προσεγγίσεων και μία τεκμηρίωση της χρήσης τους να φαντάζουν αναγκαίες.
- Ενδέχεται να διαταράξει παγιωμένες αντιλήψεις σε επίπεδο φύλου, αυτονομίας, ταυτότητας και επιλογών, καθιστώντας την εξαιρετικά ενοχλητική.
- Η γενικότερη έλλειψη προκαθορισμένων τεχνικών για τους ερευνητές θεωρείται τροχοπέδη για την εφαρμογή της.

Σε γενικές γραμμές η ΚΑΛ θεωρείται μία προσέγγιση που μπορεί να εφαρμοσθεί σε κάθε περίπτωση και σε κάθε αντικείμενο, χωρίς να απαιτείται συγκεκριμένη τεχνολογία. Μπορεί να οδηγήσει σε θεμελιώδεις αλλαγές σε επίπεδο θεσμικό, επαγγελματικό και κοινωνικό γενικότερα. Είναι μία επιστημονική προσέγγιση που απαιτεί αδιάκοπη διαλογικότητα και επιχειρηματολογία (Olson, 2007:31).

2.1.3 Προσεγγίσεις της κριτικής ανάλυσης λόγου

Η ΚΑΛ (critical discourse analysis) δεν αποτελεί έναν ξεχωριστό επιστημονικό κλάδο στα πλαίσια μίας γλωσσολογικής σχολής αλλά έναν πυρήνα συγκέντρωσης ετερόκλιτων προσεγγίσεων, οι οποίες αποσκοπούν στην μελέτη του λόγου, ώστε να περιγραφεί η κοινωνική πραγματικότητα και να αναπαραχθεί η κοινωνική ανισότητα που τον διατρέχουν (Στάμου: 2014:156). Αυτή λοιπόν η ανομοιογενής μέθοδος προσέγγισης των κειμένων

συνδυάζει επιμέρους στοιχεία από τις τρεις ακόλουθες προσεγγίσεις (Στάμου, 2011:180) : την *κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση* (Fairclough, 1992 και 2003) , την *κοινωνιογνωσιακή προσέγγιση* (Van Dijk, 2001) και τη *λογοϊστορική προσέγγιση* (Wodak, 2001). Παρακάμπτοντας την προσέγγιση του Fairclough, η οποία θα αναλυθεί διεξοδικότερα στο επόμενο κεφάλαιο, ακολουθεί μία συνοπτική αναφορά στις έτερες προσεγγίσεις της ΚΑΛ.

Η *κοινωνιογνωσιακή προσέγγιση* του Van Dijk φέρνει στο προσκήνιο τις γνωσιακές διεργασίες που διαμεσολαβούν μεταξύ λόγου και κοινωνίας. Η εν λόγω προσέγγιση προσπαθεί να διακρίνει τους πιο εύπιστους από τους περισσότερο κριτικούς αναγνώστες, εικάζοντας το κατά πόσο μπορεί ένα κείμενο να επηρεάσει τον αποδέκτη, ανεξάρτητα από τους στόχους και τις επιδιώξεις του κειμενικού παραγωγού (Στάμου, 2014:157).

Στην αντίπερα όχθη, η *λογοϊστορική προσέγγιση* της Wodak υιοθετεί μία ιστορική προοπτική στην ανάλυση του λόγου. Με άλλα λόγια προσπαθεί να ιχνηλατήσει το κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό περιβάλλον στο οποίο τοποθετούνται τα υπό ανάλυση κείμενα. Κάνοντας μία προοπτική ιστορική αναδρομή σε κείμενα της ίδιας θεματολογίας (του ίδιου ή διαφορετικού τύπου) προσπαθεί να εντοπίσει και να επεξεργαστεί την πορεία της επιχειρηματολογίας, όπως αυτή διαμορφώνεται σε βάθος χρόνου. Μέσα λοιπόν από μία πολυδιάστατη και ιστορικά τεκμηριωμένη ανάλυση λόγου, η οποία στηρίζεται σε ένα πλήθος πηγών που επικοινωνούν μεταξύ τους (διακειμενικότητα), η προσέγγιση της Wodak μας οδηγεί στην πολυπόθητη αναπλαισίωση λόγου και στην εξελικτική διαδικασία με την οποία αυτή επιτυγχάνεται (Στάμου, 2014:158).

2.1.4 Η κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση του Fairclough

Ο Fairclough (1992) στην προσπάθειά του να διαχωρίσει μεταξύ τους τις διάφορες προσεγγίσεις ανάλυσης λόγου, επέλεξε δύο κριτήρια: α.) με βάση την εστίαση της ανάλυσης τους στο μικρο-επίπεδο (*κειμενοκεντρικές ή μη*), β.) με βάση την εστίαση της ανάλυσης τους στο μακρο-επίπεδο (*κριτικές ή μη*) (Στάμου, 2014:159). Έχοντας λοιπόν την ανωτέρω διάκριση ως πυξίδα, η ΚΑΛ κατά τον Fairclough αποτελεί μία *κειμενοκεντρική* προσέγγιση σε μικρο-επίπεδο και *κριτική* προσέγγιση σε μακρο-επίπεδο. Η ΚΑΛ θεωρείται καθόλα

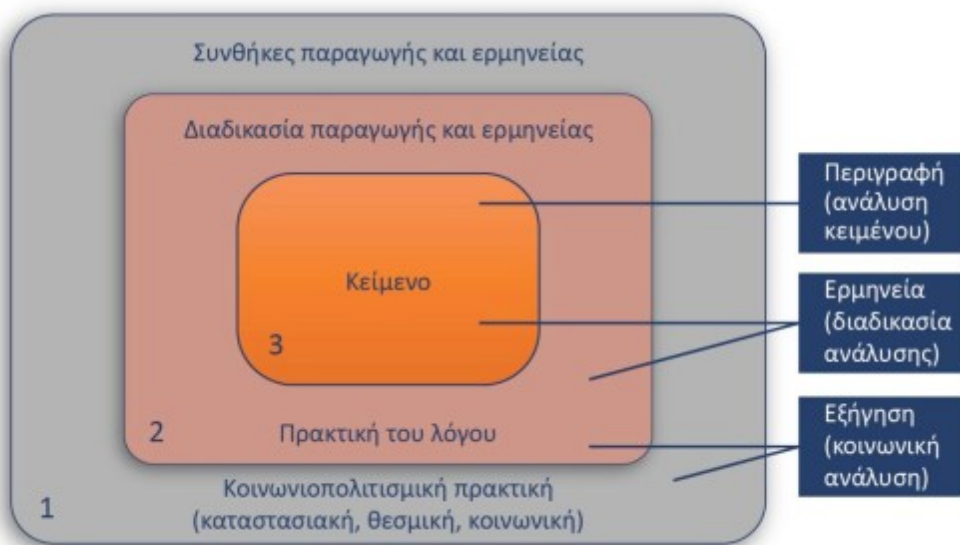
κειμενοκεντρική προσέγγιση καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το κείμενο ως πεδίο ανάλυσης και μελέτης του λόγου, το οποίο με τη σειρά του οδηγεί σε μετασχηματισμό των κειμενικών δομών. Παράλληλα η ΚΑΛ, έχοντας ως ορμητήριο την κοινωνική ερμηνεία των γλωσσικών επιλογών, αξιολογείται ως *κριτική*. Άλλωστε οι μη-κριτικές προσεγγίσεις ασχολούνται αποκλειστικά με το γλωσσικό φαινόμενο και όχι με το κοινωνικό (Στάμου, 2014:160).

Η κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση του Fairclough στηρίζεται σε ένα τρισδιάστατο μοντέλο που περιλαμβάνει τρία επίπεδα ανάλυσης έχοντας ως θεματικό της πυρήνα τον *λόγο*. Η λέξη *λόγος* (discourse) χρησιμοποιείται από τον Fairclough ως αφηρημένο ουσιαστικό και αναφέρεται στη «χρήση της γλώσσας ως κοινωνικής πρακτικής» (Fairclough, 1993:138). Με αυτό τον όρο ο Fairclough προσπαθεί να φέρει στην επιφάνεια έναν συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και οπτικής του κόσμου, προκειμένου να ενταθεί το στοιχείο του κειμενικού προσανατολισμού (Στάμου, 2014:159).

Το τρισδιάστατο λοιπόν αυτό μοντέλο προσανατολίζεται στη μελέτη του λόγου ως κειμένου (*κειμενική ανάλυση*), ως πρακτικής λόγου (*ερμηνευτική ανάλυση*) και ως κοινωνικής πρακτικής (*επεξηγηματική ανάλυση*).

Στο μικρο-επίπεδο της *περιγραφικής ανάλυσης* αξιοποιείται κατά κανόνα η Συστημική Λειτουργική Γραμματική (εφεξής ΣΛΓ) του Halliday (1994) προκειμένου να μελετηθούν τα γλωσσικά στοιχεία των υπό εξέταση κειμένων (π.χ σύνταξη, λεξιλόγιο, κειμενική δομή). Στο μεσο-επίπεδο της *ερμηνευτικής ανάλυσης*, το κείμενο συνδέεται με τον κοινωνιοπολιτισμικό περικείμενο παραγωγής και πρόσληψης προάγοντας ιδιαίτερα την διακειμενικότητα. Το στοιχείο της διακειμενικότητας οφείλεται κατά κύριο λόγο στην επιρροή που άσκησαν στον Fairclough οι Bakhtin και Foucault, οι οποίοι ανέδειξαν την διαλογικότητα μεταξύ των κειμένων, δηλαδή την δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των κειμένων με άλλα προγενέστερά τους. Τέλος, στο μακρο-επίπεδο της *επεξηγηματικής ανάλυσης*, σκοπός είναι η προβολή της ιδεολογικής επίδρασης που δύναται να έχει ένα κείμενο στην κοινωνία συνδέοντας τις πρακτικές λόγου με τις σχέσεις εξουσίας και τις κοινωνικές δομές που τις υποστηρίζουν (Στάμου, 2014:164-170).

Μέσω λοιπόν αυτού του τρισδιάστατου μοντέλου, ο Fairclough προσπαθεί να αναδείξει μία συστημική μέθοδο, η οποία έχει ως βασικό της στόχο την ανάδειξη της σχέσης μεταξύ του κειμένου και του κοινωνικού πλαισίου.

Πίνακας 1. Οι διαστάσεις του κειμένου, του λόγου και της ανάλυσής του

(Πηγή: Janks, 2007, σελ.330)

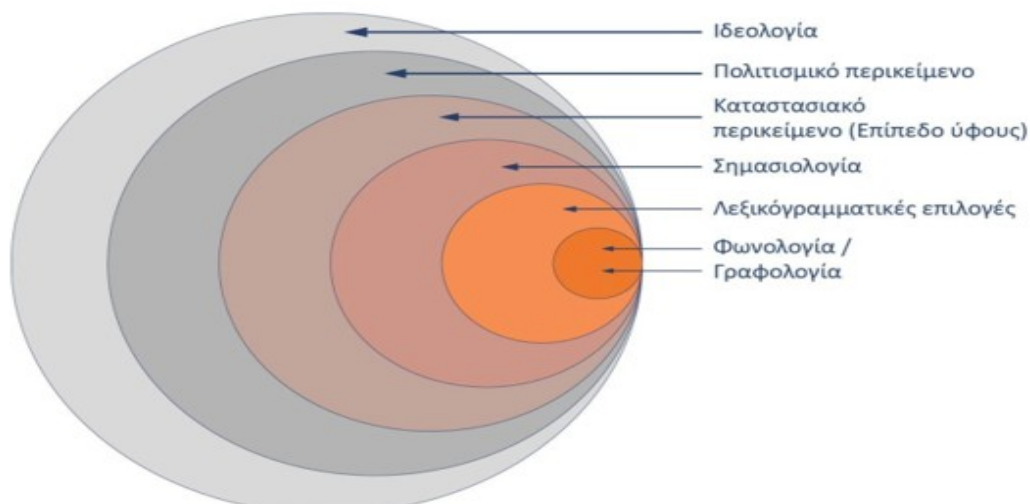
2.1.5 Η συστημική λειτουργική γραμματική του Halliday ως μοχλός κειμενικής ανάλυσης

Θα μπορούσε κάλλιστα να ειπωθεί πως υπάρχει σημαντική ομοιότητα μεταξύ της κοινωνιοπολιτισμικής προσέγγισης του Fairclough και της ΣΛΓ του Halliday. Η ΣΛΓ αναπτύχθηκε από τον Halliday και τους υποστηρικτές του κατά την δεκαετία του 1960· αρχικά στο Ηνωμένο Βασίλειο και αργότερα στην Αυστραλία (Almurashi, 2016:71). Σύμφωνα με την ΣΛΓ, η μελέτη της γλώσσας έχει ως βάση της το νόημα και όχι την γλωσσική δομή. Η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως ένα σύστημα σημασιών, το οποίο μελετάται με τη βοήθεια λεξικογραμματικών τύπων. Αυτές οι λεξικογραμματικές επιλογές είναι

άλλωστε που οδηγούν στην κατασκευή κοινωνικών νοημάτων από την ίδια τη γλώσσα (Στάμου, 2014:171).

Με βάση όλα τα παραπάνω, γίνεται εμφανές πως η ΣΛΓ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνιολογία, γι' αυτό και χρησιμοποιείται κατά κόρον στη συνομιλιακή ανάλυση. Βασικός της στόχος αποτελεί η διερεύνηση της λειτουργίας (function) της γλώσσας και οι λόγοι για τους οποίους αυτή χρησιμοποιείται και όχι τόσο η γλωσσική της δομή και ο τρόπος σύνθεσής της (Almurashi, 2016:71). Η έννοια της επιλογής στο πλαίσιο της ΣΛΓ παίζει κυρίαρχο ρόλο, καθώς σύμφωνα με τον Halliday (1994) η επιλογή ή μη διαφορετικών γλωσσικών στοιχείων που αναφέρονται στο ίδιο γεγονός, ενισχύει τη δυνατότητα διαμόρφωσης μίας διαφορετικής κοινωνικής πραγματικότητας (Λύκου, 2000). Η γλωσσική ποικιλότητα είναι εκείνη που συντελεί στην έκφραση διαφοροποιημένων κοσμοαντιλήψεων μέσω της γλωσσικής τους κωδικοποίησης (Στάμου, 2012: 181).

Η κειμενική ανάλυση στην ΣΛΓ διακρίνεται σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα: *περικείμενο* (context), *σημασιολογία* (semantics), *λεξικο-γραμματικές επιλογές* (lexico-grammar) και *φωνολογία* (phonology)(Almurashi, 2016:71).

Πίνακας 2. Τα επίπεδα της ΣΛΓ (Πηγή:Almurashi,2016, σελ.77)

Το περικείμενο είναι ένα θεμελιώδες συστατικό, καθώς συνδέεται άρρηκτα με τη συνολική διαδικασία παραγωγής της σημασίας. Όταν η γλώσσα βρίσκεται σε ένα περικείμενο, τότε αυτή σχετίζεται ή συνδέεται με μία σειρά διαφορετικών περικειμένων. Αυτά διακρίνονται σε :

- Πολιτισμικό περικείμενο/κειμενικό είδος (the context of culture)
- Καταστασιακό περικείμενο/επίπεδο ύφους (the context of situation)

Πίνακας 3. Το περικείμενο
(Πηγή:Almurashi,2016, σελ.78)

Ο Halliday διαμορφώνει το καταστασιακό περικείμενο, του οποίου οι εκφάνσεις συνδέονται στενά με την γλώσσα που χρησιμοποιείται προς δημιουργία του κειμένου, με τρεις σημαντικές διαστάσεις (Λύκου, 2000):

- Πεδίο (field): ως ενδείκτης του θέματος ως κινήτρου επικοινωνίας
- Συνομιλιακός ρόλος (tenor): ως ένδειξη του ποιοι είναι οι κοινωνικοί ρόλοι των συμμετεχόντων και ποιες οι μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις

- Τρόπος (mode): ως ένδειξη του ρόλου που διαδραματίζει η γλώσσα στην αλληλεπίδραση και της μορφής που αυτή απαντάται (γραπτή/προφορική) λειτουργώντας ως κανάλι επικοινωνίας

Αυτές οι τρεις διαστάσεις είναι που χρησιμοποιούνται για να επεξηγήσουν τη διαισθητική κατανόηση των ανθρώπων, δηλαδή ότι κάθε άτομο χρησιμοποιεί διαφορετικά είδη, μέρη και πηγές από το σύστημα της γλώσσας (Almurashi, 2016:72-73). Γι' αυτό τον λόγο ο Halliday χαρακτηρίζει τη γλώσσα ως μία κοινωνική πρακτική· επειδή διαμορφώνεται από την κοινωνική πραγματικότητα και παίζει ρόλο στη διαμόρφωση αυτής. Για τη δημιουργία λοιπόν των εκάστοτε μηνυμάτων, η γλωσσική ανάλυση επικαλείται το ακόλουθο μοντέλο τριών στρωμάτων :

- Το σημασιολογικό επίπεδο που έχει τρεις μετα-λειτουργίες που θα αναλυθούν διεξοδικά στη συνέχεια: αναπαραστατική, διαπροσωπική και κειμενική.
- Το λεξικο-γραμματικό επίπεδο που περιλαμβάνει τόσο το λεξιλόγιο, όσο και τη γραμματική .
- Το φωνολογικό επίπεδο που αναφέρεται στο ηχητικό σύστημα, το σύστημα γραφής και το σύστημα διατύπωσης των ηχητικών συμβόλων.

Όπως έχει ήδη τονιστεί, η ΣΛΓ είναι μία γραμματική προσέγγιση που στηρίζεται στην έννοια των ελεύθερων επιλογών. Ολόκληρη η διαδικασία και κάθε στάδιο παραγωγής νοημάτων ξεχωριστά, δύναται να αφορά ταυτόχρονα και τα τρία επίπεδα της γλώσσας. Η σχέση μεταξύ του σημασιολογικού και του λεξικο-γραμματικού επιπέδου είναι μία στενή σχέση πραγμάτωσης, κατά την οποία πλήθος λεξικο-γραμματικών επιλογών έρχεται να πραγματώσει διάφορα σημασιολογικά νοήματα, τα οποία με τη σειρά τους αποτυπώνονται σε γραπτή ή προφορική μορφή μέσω του φωνολογικού επιπέδου (Λύκου, 2000).

Ο Halliday υποστηρίζει πως σε κάθε πρόταση απαντώνται και οι τρεις μετα-λειτουργίες του σημασιολογικού επιπέδου της γλώσσας. Η αναπαραστατική λειτουργία σχετίζεται με τις εμπειρίες του εκάστοτε ομιλητή για τον εσωτερικό και τον εξωτερικό κόσμο. Με αυτό τον τρόπο παρουσιάζεται η πραγματικότητα όπως έχει αυτή καταγραφεί στη συνείδηση του ίδιου του ομιλητή. Η δεύτερη λειτουργία της πρότασης, η διαπροσωπική, αφορά τις σχέσεις μεταξύ

των συνομιλητών που εμπλέκονται στη συζήτηση, καθώς και τον ρόλο που διαδραματίζει κάθε φορά ο ομιλητής στα πλαίσια μίας επικοινωνιακής περίπτωσης μέσω του προφορικού ή γραπτού λόγου τον οποίο παράγει. Τέλος, η τρίτη και τελευταία γλωσσική λειτουργία, η *κειμενική*, σχετίζεται με τα μοτίβα οργάνωσης της πρότασης και τον αντίστοιχο τρόπο οργάνωσης του κειμένου, ως τελικού προφορικού ή γραπτού προϊόντος (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 172-173· Almurashi, 2016:73· Αρχάκης & Κονδύλη, 2011: 97-98).

Πίνακας 4. Το συστημικό μοντέλο της γλώσσας

(Πηγή: Almurashi, 2016, σελ 79)

Καθώς το σημασιολογικό και το λεξικο-γραμματικό επίπεδο διέπονται από μία σχέση πραγμάτωσης, οι προαναφερθείσες μετα-λειτουργίες αποπερατώνονται μέσα από συγκεκριμένες επιλογές στο λεξικο-γραμματικό σύστημα της γλώσσας. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις Λύκου (2000) και Στάμου (2011:180-182)

- Η αναπαραστατική λειτουργία πραγματώνεται μέσω του συστήματος μεταβιβαστικότητας (transitivity), το οποίο περιλαμβάνει τις διαδικασίες (ρήματα), τους

μετέχοντες (ουσιαστικά) και τις περιστάσεις (προθετικές φράσεις τόπου, τρόπου, χρόνου κτλ.)

- Η διαπροσωπική λειτουργία πραγματώνεται μέσω του συστήματος του τρόπου, δηλαδή της σχέσης διεπίδρασης που οικοδομείται μεταξύ πομπού-δέκτη. Κομμάτια του εν λόγω συστήματος αποτελούν οι γλωσσικές πράξεις (αποφαντικές, κατευθυντικές, εκφραστικές, δεσμευτικές), η τροπικότητα (στάση του ομιλητή) και η δείξη (επιλογή γραμματικού προσώπου).
- Η κειμενική λειτουργία πραγματώνεται μέσω του συστήματος θέματος-ρήματος (theme-rheme) που περιλαμβάνει διάφορα μοτίβα οργάνωσης του κειμένου ή της πρότασης, εκφράζοντας έτσι τη σχέση της γλώσσας με το περιβάλλον της.

2.2 Ο δημοσιογραφικός λόγος

Τα Μ.Μ.Ε (τηλεόραση, τύπος, διαδίκτυο κτλ.) αποτελούν το βασικότερο πληροφοριακό είδος καθώς αναπαράγουν τα σημαντικότερα γεγονότα της επικαιρότητας, έχοντας όμως παράλληλα τη δυνατότητα να κατασκευάζουν μία καταταμημένη πραγματικότητα (Πολίτης, 2014:480). Στη σύγχρονη εποχή έχουν καθιερωθεί ως η τέταρτη εξουσία, καθώς λειτουργώντας υπό μονοπωλιακό καθεστώς δύνανται να επηρεάζουν τη γνώμη και την κρίση των αναγνωστών/ακροατών τους, διαμορφώνοντας την πολιτική τους ιδεολογία (Πολίτης, 2001). Γι' αυτόν άλλωστε τον λόγο, τα Μ.Μ.Ε διακρίνονται άτυπα σε λαϊκά και σε σοβαρά, διαχωρίζοντάς τα έτσι με βάση το μέγεθος χρωματισμού των ειδήσεών τους (Renkema, 1984:3).

2.2.1 Ο δημοσιογραφικός λόγος ως μέσο επιρροής

Άξιο αναφοράς και προσοχής είναι πως μιλώντας για Μ.Μ.Ε, αναφερόμαστε σε ζωντανούς οργανισμούς, οι οποίοι διέπονται από πολυφωνία, η οποία όμως μέχρι να εξωτερικευτεί υποχρεούται να ελεγχθεί, να αξιολογηθεί και πιθανώς να τροποποιηθεί από ένα αυστηρά

ιεραρχημένο δημοσιογραφικό ή μη επιτελείο. Εξαιτίας αυτή της άτυπης αλλά καθόλα υπαρκτής λογοκρισίας και του διαρκούς ιδεολογικού χρωματισμού των ειδήσεων, η γλώσσα των Μ.Μ.Ε θεωρείται «ένοχη», αφού τείνει να εξυπηρετεί τα συμφέροντα μία ολιγομελούς άρχουσας τάξης έναντι ενός ασύμμετρου πλήθους κυριαρχούμενων πολιτών (Πολίτης, 2001). Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας που δημοσιεύονται στα Μ.Μ.Ε, αξιολογούνται ως προς το περιεχόμενο, την οργάνωση, το ύφος, τον σχολιασμό και την τεκμηρίωσή τους από το εκάστοτε επιτελείο, με απώτερο σκοπό την παραγωγή ενός δημοσιογραφικού-σχολιαστικού λόγου. Η γλώσσα που επιλέγεται για την υλοποίηση του προαναφερθέντος σκοπού θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τυπολογική και λιγότερο υφολογική, που ενδιαφέρεται για την αναμετάδοση και τον σχολιασμό των ειδήσεων (Πολίτης, 2001). Αυτός ο επίσημος τρόπος έκφρασης συνοδεύεται από μακροπερίοδο λόγο, σχετικά σύνθετη συντακτική δομή, λόγιο-ειδικό λεξιλόγιο και διαθέτει γενικότερα όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που συνοδεύουν μία πομπώδη και επίσημη γλώσσα (Γιαλαμπούκη, 2008:15).

Τέλος, τα Μ.Μ.Ε προσπαθούν να διαμορφώνουν διαρκώς το ακροατήριό τους πασχίζοντας να προσελκύσουν συμπτωματικούς ακροατές, πέρα από τους σκοπούμενους αποδέκτες που έτσι και αλλιώς διαθέτουν. Σε αυτή τη διεκυστίδα προσέλκυσης θεατών/ακροατών/αναγνωστών εξέχοντα ρόλο διαδραματίζει ο σχεδιασμός του ακροατηρίου, ο οποίος οργανώνεται μέσω μετρήσεων των προτιμήσεων (συμπεριφορά ακροατηρίου) και των δημογραφικών δεδομένων (ταυτότητα ακροατηρίου). Ενώ παράλληλα, στην όλη διαδικασία καθοριστικός είναι και ο ρόλος των τίτλων που συνοδεύουν κάθε μορφή ειδήσεων (έντυπων, τηλεοπτικών κτλ.). Η παρουσία τίτλων ξεκίνησε από τις εφημερίδες και έχει πλέον επιστρέψει στις τηλεοπτικές ειδήσεις κατόπιν μίας ιδιαίτερα παρατεταμένης προσπάθειας καθιέρωσης της οπτικοποίησης. Οι τίτλοι αποτελούν «σφραγίδες» που χαράσσονται στο υποσυνείδητο του κοινού και το χειραγωγούν, όπως κάνουν εξίσου αποδοτικά και οι τίτλοι-κράχτες που αποτυπώνονται στην δημοσιογραφία του τύπου (Πολίτης, 2001).

2.2.2 Τα δημοσιογραφικά κείμενα μέσα από την ΚΑΛ

Η ΚΑΛ χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον σε κείμενα πολιτικού, νομικού ή δημοσιογραφικού περιεχομένου με τη χρήση της ΣΛΓ του Halliday (Μιχάλης, 2014). Τα δημοσιογραφικά κείμενα, τα αποσπάσματα ειδήσεων και οι τηλεοπτικές συνεντεύξεις ή οι επίσημες κρατικές ανακοινώσεις αποτελούν κείμενα μαζικής κουλτούρας, τα οποία έχουν δημιουργηθεί όχι για να φέρουν στο προσκήνιο την κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα, αλλά για να την αναπαραστήσουν από μία συγκεκριμένη σκοπιά και να προωθήσουν συγκεκριμένες ιδεολογίες (Στάμου, 2012:19). Μέχρι πρότινος τα κείμενα μαζικής κουλτούρας δεν αποτελούσαν αντικείμενο μελέτης της κοινωνιογλωσσολογίας, επειδή αντιμετωπίζονταν ως «μη αυθεντικά».

Η γλωσσολογία και η ΚΑΛ δεν επικεντρώνονται στη ρητή έκφραση των ιδεολογιών που πρεσβεύουν τα ειδησεογραφικά κείμενα με βάση την ανάλυση του περιεχομένου τους, αλλά στην υπόρρητη έκφραση, η οποία εκφράζεται μέσα από συγκεκριμένες λεξικο-γραμματικές επιλογές του συντάκτη ή μέσα από υπομνήματα μεταξύ πομπού και δέκτη (Δούκα, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2014). Επί παραδείγματι, η υπόρρητη έκφραση ενδέχεται να δηλώνεται μέσω: λόγιων λέξεων, ορολογίας, παθητικής σύνταξης (παθητικοποίηση), διχαστικής χρήσης αντωνυμιών, μεταφορών ή μετωνυμιών, σκόπμου παρατονισμού, υποδηλωτικής χρήσης στίξεως κτλ. (Πολίτης, 2001). Ο λόγος λοιπόν αποτελεί πάντοτε φορέα αξιών και ιδεολογιών και καθώς στη γλώσσα εμφανίζονται πάντα λόγοι, η ΚΑΛ θέτει ως βασικό της σκοπό την αναγνώρισή τους (Αρχάκης, Φτερνιάτη & Δούκα, 2018:3· Κουτσογιάννης, 2011:60).

Μέσω του τρισδιάστατου μοντέλου ανάλυσης λόγου του Fairclough, η ΚΑΛ επιφορτίζεται με το έργο της κοινωνικής και κριτικής μελέτης τέτοιων δημόσιων, θεσμοθετημένων κειμένων. Κάθε γλωσσική χρήση αποτελεί ένα επικοινωνιακό γεγονός, το οποίο η ΚΑΛ καλείται να αναλύσει σε επίπεδο κειμένου (μικροεπίπεδο), πρακτικής λόγου (μεσοεπίπεδο) και κοινωνικής πρακτικής (μακροεπίπεδο). Στο μικροεπίπεδο αναλύονται τα γλωσσικά στοιχεία (π.χ λεξικο-γραμματικές επιλογές) τα οποία επιστρατεύονται, ώστε το κείμενο να παράγει κάποιο συγκεκριμένο νόημα. Στο μεσοεπίπεδο της πρακτικής λόγου αναλύονται οι

κοινωνικές και γλωσσικές συμβάσεις που συνάπτονται, με σκοπό την προαγωγή της διακειμενικότητας. Μάλιστα, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε εκείνους τους λόγους, οι οποίοι αφορούν κοινωνικά καθορισμένες σχέσεις, οδηγώντας σε μία απεικόνιση της πραγματικότητας από μία μεμονωμένη οπτική γωνία. Κλείνοντας, στο μακροεπίπεδο της κοινωνικής πρακτικής, στόχος είναι η ανάλυση των πρακτικών λόγου, οι οποίες οικοδομούν και παράλληλα ενισχύουν τις σχέσεις εξουσίας που υφίστανται προς όφελος των κυρίαρχων κοινωνικά τάξεων έναντι των κυριαρχούμενων. Αυτές οι σχέσεις εξουσίας υφίστανται χάρη στην προνομιακή πρόσβαση ορισμένων σε οικονομικούς, πληροφοριακούς ή γνωσιακούς πόρους, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τα Μ.Μ.Ε μέσο χειραγώγησης και ελέγχου της σκέψης (Αρχάκης,Φτερνιάτη & Δούκα, 2018:4-6).

Με τη βοήθεια λοιπόν της ΚΑΛ, οι δέκτες βρίσκονται σε μία συνεχή τριβή με κείμενα και είδη λόγου, τα οποία προέρχονται από ένα ευρύ φάσμα ειδησεογραφικών μέσων και πηγών (Kalantzis & Cope, 2001). Η ΚΑΛ έρχεται να διαταράξει οποιαδήποτε προσπάθεια μονιμοποίησης και διατήρησης των σχέσεων ανισότητας στη κοινωνία, προάγοντας διαρκώς την ενίσχυση της κριτικής σκέψης (Van Leeuwen, 2009:277). Κατά αυτό τον τρόπο, τόσο οι θεσμικοί ρόλοι όσο και οι σχέσεις εξουσίας τίθενται σε πλήρη αναδιαπραγμάτευση (Στάμου, 2012:23-24· Δούκα,Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2014). Βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του ανωτέρω στόχου αποτελεί η ανάπτυξη μίας κριτικής μεταγλώσσας, ώστε να κατανοούν οι δέκτες την κοινωνιοπολιτισμική δυναμική των κειμένων και των κοινωνικών πρακτικών που τα προωθούν (Kalantzis & Cope, 2001).

Κλείνοντας, αξίζει να τονιστεί πως η κριτική σκέψη μπορεί να προκύψει μέσω της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης, η οποία στηρίζεται με τη σειρά της στην κριτική μελέτη, την κριτική γλωσσολογία και φυσικά την κριτική ανάλυση λόγου του Fairclough. Δύναται να αναπτυχθεί στα πλαίσια διδακτικών διαδικασιών αλλά και εντός της οικογενείας ή του κοινωνικού περιγυρου, όταν ο λόγος χρησιμοποιείται με σεβασμό απέναντι στην ιδιαιτερότητα και παραμένει απομονωμένος από παντός είδους κοινωνικές προκαταλήψεις ή κοινωνικούς φραγμούς (Μπουτουλούση, 2001). Αυτή η απαιτητική και χρονοβόρα διαδικασία είναι που οδηγεί στη σφυρηλάτηση της κοινωνικής ταυτότητας του εκάστοτε δέκτη, η οποία εν

συνεχεία επηρεάζει και την προσωπική του ταυτότητα μέσω της συνεχούς αναστοχαστικότητας ως ενεργού πρωταγωνιστή στο δημόσιο γίνεσθαι (Κουτσογιάννης, 2011:62-63).

2.2.3 Δημοσιογραφικός λόγος και κορονοϊός

Η δημοσιογραφία είναι ένα ενεργό κομμάτι της κοινωνίας που διατηρεί μία σχέση αμφίδρομη με το περιβάλλον που την περιστοιχίζει. Ασκεί έντονη επιρροή στην κοινωνία γενικότερα, ενώ παράλληλα επηρεάζεται από διάφορους κοινωνικούς παράγοντες που θα αναλυθούν στη συνέχεια. Ο δημοσιογραφικός λόγος έχει βασική του προτεραιότητα την παρουσίαση και την προάσπιση της αλήθειας, ενώ εξίσου σημαντική είναι η συνεισφορά του στην όξυνση της κριτικής σκέψης και στη διάδοση της σημασίας της (Perreault F. M. & Perreault P. G., 2021).

Παρόλα αυτά κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η ελευθερία του λόγου και η ανεξαρτησία του τύπου και της δημοσιογραφίας γενικότερα, τείνουν να καταστρατηγούνται όλο και περισσότερο. Σύμφωνα με το Διεθνές Κέντρο Δημοσιογράφων (International Center for Journalists) και την έρευνα των Posetti J., Bell E. και Brown P. (2021), η κατάσταση στον χώρο της δημοσιογραφίας έχει επιδεινωθεί άρδην λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού. Οι δημοσιογράφοι δυσκολεύονται να αποπερατώσουν το έργο τους εξαιτίας μίας σειράς παραγόντων, όπως: ψυχολογικοί, συναισθηματικοί, οικονομικοί, αυξημένος φόρτος εργασίας αλλά και υψηλός υγειονομικός κίνδυνος λόγω του ιού.

Δύο όμως είναι τα πιο ανησυχητικά σημεία που υποδεικνύουν την δυσμενή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η δημοσιογραφία κατά την περίοδο της πανδημίας. Οι επιθέσεις κατά δημοσιογράφων και η συνεχής αυξητική τάση παραπληροφόρησης των ακροατών/τηλεθεατών/αναγνωστών. Οι δημοσιογράφοι γίνονται κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα θύματα επιθέσεων (λεκτικών, σωματικών, ψυχολογικών κτλ.) και αυτό δεν αποτελεί μεμονωμένο φαινόμενο, καθώς είναι μία κατάσταση που επικρατεί διεθνώς. Αυτές οι επιθέσεις συνήθως διαπράττονται είτε από τις ίδιες τις κυβερνήσεις, είτε από επίδοξους δημοσιογραφικούς ανταγωνιστές (Posetti J., Bell E. και Brown P. , 2021). Χαρακτηριστικές

είναι άλλωστε οι δηλώσεις της Γενικής Γραμματέως του Συμβουλίου της Ευρώπης, Marija Pejčinović Burić, και της Ομοσπονδιακής Υπουργού Δικαιοσύνης και Προστασίας του Καταναλωτή της Γερμανίας, Christine Lambrecht. Οι δύο αντιπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 3 Μαΐου του 2021 τοποθετήκαν κατά των επιθέσεων, αναγνωρίζοντας τις ως επιθέσεις κατά της ελευθερίας του λόγου και της δημοκρατίας¹, υπερτονίζοντας πως η ελευθερία του λόγου είναι κατοχυρωμένη στο Άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Όσον αφορά το κομμάτι της παραπληροφόρησης, αρκετά διαφωτιστική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η έρευνα των Naeem B. Salman, Bhatti R. & Khan Aqsa (2021). Η εν λόγω έρευνα επικεντρώθηκε στην ανεύρεση ψευδών ειδήσεων (fake news), των οποίων η παρουσία κινήθηκε ιδιαίτερα αυξητικά κατά την περίοδο της πανδημίας. Σε ένα δείγμα 1225 fake news, περίπου το 50% διαδόθηκε μέσω των μέσων μαζικής δικτύωσης, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό προέκυψε διαμέσου της δημοσιογραφίας, των πολιτικών προσώπων και ενός πλήθους απλών πολιτών. Βασικό αντικείμενο της παραπληροφόρησης υπήρξε η ίδια η πανδημία. Οι ανακριβείς ειδήσεις αφορούσαν κυρίως αστήριχτες θεωρίες συνωμοσίας, ψευδείς ισχυρισμούς σχετικά με την εστία ή τον τρόπο μετάδοσης του ιού, ενώ περίοπτη θέση κατείχαν και οι μη αναγνωρισμένες επιστημονικές θεραπείες στον αγώνα κατά του ιού, οι οποίες κάλυπταν ένα εύρος πεδίων όπως εκείνα της διάγνωσης, της ίασης, της πρόληψης, της εξάπλωσης και της πηγής μετάδοσης. Ως βασική διαφαινόμενη στρατηγική για την ανακοπή της παραπληροφόρησης θεωρείται η εκπαίδευση του γενικού πληθυσμού από επιστήμονες, επαγγελματίες υγείας και δημοσιογράφους, ώστε να αποκτηθεί κριτική σκέψη και να μπορούν να εντοπίζονται οι ψευδείς ειδήσεις μέσω αναζήτησης των πρωτογενών πηγών αλλά και μέσω της επαλήθευσης του οποιουδήποτε οπτικοακουστικού υλικού διοχετεύεται.

Εν κατακλείδι, ο ρόλος της δημοσιογραφίας είναι να φανερώνει την αλήθεια και να ελέγχει την εξουσιαστική δύναμη των κοινωνικά κυρίαρχων και όχι να εξυπηρετεί τα συμφέροντά

¹ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/journalism-and-covid-19-press-freedom-is-essential-in-times-of-crisis>

τους ζημιώνοντας τους κοινωνικά αδύναμους μέσω της παραπληροφόρησης ή της προαγωγής κοινωνικών στερεοτύπων και ανισοτήτων.

3. Μεθοδολογία της έρευνας

3.1 Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Το αντικείμενο αυτής της εργασίας είναι ο δημοσιογραφικός λόγος, όπως αυτός αποτυπώνεται στην τηλεόραση και στο διαδίκτυο μέσω συνεντεύξεων ή ανακοινώσεων τύπου αναφορικά με την πανδημία του κορονοϊού και την εναλλαγή αποφάσεων σχετικά με τη χρήση μάσκας ή μη και το άνοιγμα ή το κλείσιμο των σχολείων. Τα συγκεκριμένα τηλεοπτικά αποσπάσματα προσεγγίζονται προκειμένου να αναλυθούν και να αξιολογηθούν οι τρόποι και τα μέσα που έχουν επιστρατευτεί στο διάστημα της πανδημίας, ώστε η πολιτεία να μπορέσει να ενημερώσει την κοινωνία και να επικοινωνήσει τις αποφάσεις της προσπαθώντας παράλληλα να τις αιτιολογήσει σε μερικές περιπτώσεις.

Ο δημοσιογραφικός λόγος και τα Μ.Μ.Ε κατέχουν μία θέση διαμεσολαβητή μεταξύ του πολιτειακού καθεστώτος και του συνόλου των πολιτών. Οι πολιτικοί χειρισμοί υπό την καθοδήγηση των λοιμοξιολόγων χρήζουν περαιτέρω μελέτης τόσο σε επικοινωνιακό όσο και σε γλωσσικό επίπεδο, καθώς έχουν καταφέρει να διαμορφώσουν την καθημερινότητα της κοινωνίας. Επί της ουσίας, τα Μ.Μ.Ε καθίστανται ένας άτυπος «δούρειος ίππος» της πολιτικής ηγεσίας του τόπου, ο οποίος επελέγη έχοντας ως στόχο του τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και την αναντίρρητη αποδοχή των οποιοδήποτε πολιτειακών αποφάσεων, παρά το αντιφατικό του χαρακτήρα τους και τον πιθανό αρνητικό αντίκτυπο που ενδέχεται να έχουν είτε σε μεμονωμένες κοινωνικές ομάδες είτε στο σύνολο του πληθυσμού γενικότερα.

Με την πολύτιμη λοιπόν συνδρομή της ΚΑΛ, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εντοπίσει τις γλωσσικές επιλογές των ποικίλων πρωταγωνιστών, οι οποίοι έχουν αναλάβει το κομμάτι της ενημέρωσης του ελληνικού λαού, όσον αφορά τη χρήση προστατευτικής μάσκας, αλλά και τη λειτουργία ή μη των εκπαιδευτικών μονάδων. Αυτές οι γλωσσικές επιλογές αναλύονται διεξοδικά στο κάθε τηλεοπτικό απόσπασμα, ενώ ακολουθεί και μεταξύ τους σύγκριση προκειμένου να εντοπιστούν οι πιθανές ομοιότητες ή και διαφορές. Στην

ανάλυση των βίντεο, εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού προκειμένου να αναλυθεί το πώς λειτουργεί η απευθυντικότητα αλλά και η εμπλοκή/αποστασιοποίηση των ομιλητών σε σχέση με την τηλεοπτική γωνία λήψης. Επίσης, αναλύονται οι διαδικασίες στις οποίες τοποθετούν το τηλεοπτικό κοινό οι ομιλητές με βάση την κλίμακα αιτιότητας. Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ταυτότητα που επιδιώκει να κατασκευάσει/ουν ο/οι ομιλητής/-τές μεμονωμένα ή και ομαδικά (στις ομιλίες που συμμετέχουν ομιλητές άνω του ενός) έχοντας ως κριτήριο τις αναπαραστατικές και διαπροσωπικές του/τους επιλογές. Προκειμένου να επιτευχθούν οι προαναφερθέντες στόχοι, μελετώνται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία διαμορφώνονται ως εξής:

- Ποιο είναι το προφίλ που κατασκευάζει ο καθηγητής κος Τσιόδρας μέσω των αναπαραστατικών και διαπροσωπικών του επιλογών; Πώς λειτουργεί η απευθυντικότητα αλλά και η εμπλοκή/αποστασιοποίηση στα αποσπάσματα 1 και 2 με βάση την γραμματική του οπτικού σχεδιασμού;
- Σε ποιες διαδικασίες τοποθετείται το κοινό ώστε να πεισθεί για τη (μη) χρήση μάσκας με βάση την κλίμακα αιτιότητας;
- Ποιος είναι ο λόγος για τον ρόλο των παιδιών στη διάδοση της πανδημίας και σε ποιες διαδικασίες τοποθετείται το κοινό με βάση την κλίμακα αιτιότητας;
- Πώς λειτουργεί η απευθυντικότητα αλλά και η εμπλοκή/αποστασιοποίηση στα αποσπάσματα 3 και 4 με απώτερο σκοπό την συμμόρφωση των πολιτών απέναντι στα μέτρα της πολιτείας;

3.2 Το ερευνητικό πλαίσιο: η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού

Η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού έχει ως θεωρητική της βάση τη ΣΛΓ του Halliday, η οποία εκλαμβάνει την γλώσσα ως λειτουργική (επιτελεί ένα έργο), σημασιολογική (χρησιμεύει ώστε να δομούνται νοήματα), εξαρτημένη από το πλαίσιο (τα νοήματα που δομεί επηρεάζονται από κοινωνικοπολιτισμικές περιστάσεις) και σημειωτική (ως διαδικασία οικοδόμησης μηνυμάτων επιλέγοντας από ένα σύνολο δυνατοτήτων) (Παπαδημητρίου, 2010: 7-8).

Οι Kress και Van Leeuwen έχοντας ως αρχή τους πως όλα τα σημειωτικά συστήματα δύνανται να εκπληρώσουν και τις τρεις μεταλειτουργίες του Halliday (*αναπαραστατική, διαπροσωπική, κειμενική*), ανέπτυξαν την θεωρία ότι συνεπώς αυτές μπορούν να πραγματοποιηθούν και στην οπτική επικοινωνία. Κατά αυτόν τον τρόπο οδηγήθηκαν στην ανάπτυξη της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού, η οποία με την σειρά της εκτιμά πως η μελέτη ενός οπτικού μέσου συνοδεύεται από τρία στοιχεία που αντιστοιχούν στις μεταλειτουργίες που προαναφέρθηκαν, τα οποία είναι τα εξής

(Παπαδημητρίου, 2010: 13-16 και Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011:327-330) :

- **Αναπαραστατική λειτουργία:** αφορά την οπτική και λεκτική απεικόνιση των συμμετεχόντων και των «διαδικασιών» στις οποίες αυτοί εμπλέκονται προάγοντας τις μεταξύ τους σχέσεις. Αναλυτικότερα η εν λόγω μεταλειτουργία ενέχει:
 1. την ταυτοποίηση των άψυχων ή έμψυχων χαρακτήρων
 2. τον εντοπισμό των εν εξελίξει δράσεων/αντιδράσεων και διαδικασιών
 3. τη μελέτη των περιστάσεων μέσα στις οποίες διαδραματίζονται τα γεγονότα
 4. τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες των συμμετεχόντων

- **Διαπροσωπική λειτουργία:** αφορά τη σχέση που οικοδομείται μεταξύ των θεατών και των συμμετεχόντων μέσω της παρουσίας ή απουσίας οπτικών τεχνικών. Επίσης φέρνει στην επιφάνεια τους κοινωνικούς ρόλους και τις ταυτότητες που κατασκευάζονται μέσα από την όλη διαδικασία. Αναλυτικότερα η εν λόγω μεταλειτουργία εμπεριέχει:
 1. την παρουσία ή την απουσία βλέμματος μεταξύ πομπού και δέκτη, καθώς και τις χειρονομίες και τους μορφασμούς που ενδεχομένως το συνοδεύουν. Όταν οι συμμετέχοντες κοιτούν, αυτό συνεπάγεται μία φιλική, ειρωνική ή εριστική διάθεση, η οποία λειτουργεί ως «πράξη εικονιστικής απαίτησης». Αντιθέτως, η απουσία βλέμματος αποτελεί μία «εικονιστική πράξη παρατήρησης».
 2. την κοινωνική απόσταση μεταξύ των απεικονιζόμενων έμψυχων/άψυχων συμμετεχόντων και των θεατών. Αυτή εξαρτάται από το μέγεθος του κάδρου που

καθορίζεται από την γωνία λήψης (κοντινή, μεσαία, μακρινή). Μία κοντινή γωνία λήψης δημιουργεί μία εικόνα στενής σχέσης, καθώς ο θεατής έρχεται ιδιαιτέρως κοντά στους συμμετέχοντες. Μία μεσαία γωνία δημιουργεί μία μετρίου βαθμού οικειότητα, ενώ μία μακρινή αφαιρεί κάθε περιθώριο εστίασης του θεατή στα αντικείμενα και στους συμμετέχοντες, μετατρέποντας τη σχέση σε απρόσωπη.

3. *την σχέση εξουσίας που χτίζεται ανάμεσα σε συμμετέχοντες και θεατές.* Αυτή κωδικοποιείται μέσω της κάθετης γωνίας λήψης (υψηλή, χαμηλή, ισάξια). Σε μία υψηλή γωνία λήψης υπερέχει ο θεατής έναντι του συμμετέχοντος, ενώ σε μία χαμηλή συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο. Όσον αφορά την ισάξια γωνία, αυτή βρίσκεται στο ύψος των ματιών δημιουργώντας μία συμμετρική σχέση που βασίζεται στην ισότητα μεταξύ των εμπλεκόμενων και των θεατών.
- **Κειμενική λειτουργία:** αφορά τη διερεύνηση των ενδο/δια-σημειωτικών σχέσεων. Αναλυτικότερα η εν λόγω λειτουργία εμπεριέχει τις εξής αναλυτικές κατηγορίες:
 1. *την πληροφοριακή αξία,* δηλαδή τη χωρική διευθέτηση των αντικειμένων/προσώπων σε διάφορες ζώνες της εικόνας (αριστερά-δεξιά, πάνω-κάτω, κέντρο-περιθώριο). Η ζώνη αριστερά-δεξιά διαχωρίζει την παλιά από τη νέα πληροφορία, τοποθετώντας στο αριστερό άκρο της εικόνας ό,τι είναι οικείο ή δεδομένο και στο δεξί ό,τι είναι νέο ή σημαντικό. Η ζώνη πάνω-κάτω τοποθετεί οτιδήποτε επιθυμητό και ιδεατό στο άνω μέρος της εικόνας, ενώ κατατάσσει στο κάτω όσα αντικατοπτρίζουν τη ρεαλιστική πραγματικότητα. Τέλος, στη ζώνη κέντρο-περιθώριο ο πυρήνας του θέματος βρίσκεται πάντοτε στην κεντρική σκηνή, ενώ τα εξαρτώμενα μέλη τοποθετούνται στο περιθώριο ως δορυφόροι της κεντρικού πυρήνα.
 2. *τον βαθμό προεξοχής των στοιχείων* ως μία πυραμίδα ανάδειξης της ιεραρχίας με βάση το επίπεδο σημασίας τους.
 3. *τον βαθμό πλαισίωσης των στοιχείων* υπό την έννοια μίας προσπάθειας ομαδοποίησής τους.
 4. *τα αναγνωστικά μονοπάτια* σε μία ενδεχόμενη προσπάθεια υιοθέτησης περισσότερων αναγνωστικών οδών.

3.3 Κριτήρια επιλογής του υλικού

Η επιλογή των τηλεοπτικών αποσπασμάτων που αποτελούν το αντικείμενο ανάλυσης βασίστηκε στην τρέχουσα επικαιρότητα και στον κοινωνικό αναβρασμό που επικρατεί, εξαιτίας της συνεχούς εναλλαγής κυβερνητικών αποφάσεων κατά την περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού. Από τις απαρχές της πανδημίας τον Δεκέμβριο του 2019 και την πρώτη της εμφάνιση στον ελλαδικό χώρο (Φεβρουάριος 2020), το θέμα του κορονοϊού (Covid-19) πρωτοστατεί καθημερινώς και αδιαλείπτως στην τηλεοπτική και στην ειδησεογραφική καθημερινότητα γενικότερα. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ένας συγκεκριμένος πυρήνας κυβερνητικών στελεχών και αντιπροσώπων έχει αναλάβει το κομμάτι της ενημέρωσης των πολιτών μέσω συνεντεύξεων, ενημερώσεων τύπου και εξαγγελιών νέων μέτρων με απώτερο σκοπό τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας. Οι αποφάσεις και τα νέα μέτρα επηρεάζονται από ένα πλήθος παραγόντων και λαμβάνονται κατόπιν πολύωρων συνεδριάσεων και διαβουλεύσεων.

Όπως θα διαπιστωθεί και από τα επιλεγέντα τηλεοπτικά αποσπάσματα, προεξάρχοντα ρόλο στη λήψη των αποφάσεων έχει πάντα η Επιτροπή Λοιμωξιολόγων, η οποία με τη σειρά της κάνει τις ανάλογες εισηγήσεις λαμβάνοντας υπόψιν της τα επιδημιολογικά δεδομένα της χώρας και τις οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ). Στις περισσότερες τηλεοπτικές ενημερώσεις, την Επιτροπή εκπροσωπεί ο καθηγητής λοιμωξιολογίας κος Σωτήριος Τσιόδρας, ο οποίος πρωταγωνιστεί και στα τρία από τα τέσσερα αποσπάσματα που έχουν επιλεγεί. Τα πρώτα δύο αφορούν τη χρήση ή μη μάσκας και επιλέχθηκαν καθώς σε αυτά δίνεται η δυνατότητα να σκιαγραφηθεί το προφίλ που ίδιος ο κος Τσιόδρας επιλέγει να κατασκευάσει με τις αναπαραστατικές και διαπροσωπικές του επιλογές. Σε αυτά τα δύο αποσπάσματα, ο καθηγητής αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο που καλείται να εκφράσει τις θέσεις της Επιτροπής και να επιχειρηματολογήσει υπέρ ή κατά της χρήσης μάσκας, τοποθετώντας κατά αυτόν τον τρόπο το κοινό σε ορισμένες διαδικασίες με βάση την κλίμακα αιτιότητας, οι οποίες θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο. Τα βίντεο αποτελούν αποσπάσματα ενημερώσεων που δόθηκαν με διαφορά ενός περίπου μήνα (πρώτο βίντεο στις

31/3/20, δεύτερο βίντεο στις 29/4/20). Πρόκειται για μία περίοδο, όπου βρισκόμασταν στην αρχή της πανδημίας και επί της ουσίας τόσο οι αρμόδιοι φορείς, όσο και οι απλοί πολίτες πορεύονταν σε «αχαρτογράφητα νερά». Έτσι ίσως θα μπορούσε να δικαιολογηθεί αυτή η απότομη στροφή αναφορικά με τη χρήση μάσκας σε αυτό το σύντομο μεσοδιάστημα του ενός μήνα.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα δύο τηλεοπτικά αποσπάσματα, αυτά έχουν επιλεγεί αντίστοιχα ώστε να αναδειχθεί η δυσκολία των πολιτειακών θεσμών να κατασταλάξουν σε μία απόφαση σχετικά με τη λειτουργία ή μη των εκπαιδευτικών δομών. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά λεπτό ζήτημα, καθώς οι επιπτώσεις των εκάστοτε αποφάσεων επηρέασαν ένα αρκετά μεγάλο μέρος του πληθυσμού, στο οποίο μάλιστα συγκαταλέγεται η ευάλωτη κοινωνική ομάδα των παιδιών. Σε αυτά τα βίντεο εμφανίζεται ο κος Τσιόδρας, αλλά και ο Υπουργός Υγείας (κος Βασίλειος Κικίλιας) προκειμένου να ανακοινώσουν τα ληφθέντα μέτρα. Οι δέσμες μέτρων αφορούν διαφορετικά χρονικά διαστήματα, τα οποία όμως παραμένουν κοντινά μεταξύ τους, όπως και εκείνα που αφορούν τη (μη) χρήση μάσκας. Αναλυτικότερα, το τρίτο βίντεο αναφέρεται στο κλείσιμο των σχολείων τον Μάρτιο του 2020, ενώ το τετάρτο στην επανέναρξή τους τον Μάιο του ίδιου έτους. Έτσι λοιπόν, δίνεται η δυνατότητα να έρθει το προφίλ ενός άφθαρτου και μη εξοικειωμένου με τον τηλεοπτικό φακό επιστήμονα· σε αντιπαράθεση με το προφίλ που επιλέγει να χτίσει ένα πολιτικό πρόσωπο, για το οποίο τα «τηλεοπτικά παράθυρα» και η προβολή στα Μ.Μ.Ε αποτελούν οικεία πρακτική. Επίσης, εξαιρετικά σημαντικές και άξιες αναλύσεως θεωρούνται οι διαδικασίες που επιλέγει ο εκάστοτε ομιλητής να τοποθετήσει το κοινό και εν προκειμένω τα παιδιά-μαθητές με βάση την κλίμακα αιτιότητας.

Θα μπορούσε να ειπωθεί πως τα τηλεοπτικά αποσπάσματα που επελέγησαν κινούνται στα πλαίσια τόσο του ειδησεογραφικού όσο και του σχολιογραφικού λόγου, καθώς οι συμμετέχοντες δεν παραθέτουν απλά τα δεδομένα της επικαιρότητας αλλά λαμβάνουν και θέση ως προς αυτά, η οποία αποτυπώνεται μέσα από την κλίμακα αιτιότητας. Η επιλογή των βίντεο έγινε ώστε να αναδειχθεί ο ρόλος των Μ.Μ.Ε ως φορέα διαμόρφωσης αντίληψης για την κοινωνική πραγματικότητα, χάρη στον ιδεολογικά φορτισμένο λόγο που χρησιμοποιούν.

Μόνο μέσω της ερευνητικής προσέγγισης του λόγου και των γλωσσικών επιλογών των Μ.Μ.Ε, θα μπορέσουν να αποκωδικοποιηθούν οι σχέσεις ελέγχου και εξουσίας, οι οποίες οικοδομούνται, συντηρούνται και αναπαράγονται μέσα από το γλωσσικό μας σύστημα.

4. Ανάλυση υλικού

4.1 Η χρησιμότητα της χρήσης μάσκας, απόσπασμα 1ο

Στο πρώτο απόσπασμα² που λαμβάνει χώρα στις 31/3/2020, εμφανίζεται ο καθηγητής λοιμωξιολογίας κος Τσιόδρας να επεξηγεί συνοπτικά και με επιχειρήματα τη μη χρησιμότητα χρήσης μάσκας από το ευρύ κοινό, αλλά μόνο από επαγγελματίες του υγειονομικού κλάδου. Προκειμένου να στηρίξει τη θέση της Επιτροπής των Λοιμωξιολόγων, αναφέρεται επανειλημμένα στις θέσεις του Π.Ο.Υ ως προς το ζήτημα αλλά και σε ειδικές κλινικές μελέτες, οι οποίες δεν έχουν καταφέρει να διαψεύσουν προς το παρόν την εν λόγω άποψη.

Κατά τη διάρκεια της ομιλίας του, ο καθηγητής επιλέγει να χρησιμοποιεί σχεδόν αποκλειστικά τον γραπτό λόγο, ο οποίος γενικότερα αποτελεί τη συνηθέστερη επιλογή ως διάυλος επικοινωνίας από τους επίσημους θεσμούς και τα κέντρα εξουσίας. Αυτό συμβαίνει γιατί έτσι παρέχεται η δυνατότητα στους ομιλούντες να αναμεταδίδουν τις πληροφορίες με απόλυτη ακρίβεια και σαφήνεια, μειώνοντας παράλληλα τις πιθανότητες να ξεχάσουν πληροφορίες, να χάσουν τον ειρμό τους ή να μπερδέψουν τα λόγια τους. Επίσης, σε συνεντεύξεις και ανακοινώσεις τύπου, όπως αυτή, ένας προφορικός λόγος που θα στηρίζεται στον αυθορμητισμό και δεν θα διαθέτει μία σταθερή δομή, ενδέχεται να μην εξυπηρετήσει απόλυτα τους ποικίλους στόχους ενός τέτοιου είδους ομιλίας, όπως είναι η ενημέρωση, η νουθεσία και η ανακοίνωση αποφάσεων που γίνεται προσπάθεια να στηριχτούν με τη βοήθεια επιχειρημάτων και παραδειγμάτων.

Όσον αφορά το κομμάτι της *απευθυντικότητας* και σύμφωνα με την Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού, το βλέμμα του καθηγητή εστιάζει σχεδόν αποκλειστικά στις γραπτές του σημειώσεις, αποφεύγοντας να εστιάσει στον θεατή. Πρόκειται για μία *εικονιστική πράξη προσφοράς*, καθώς ο συμμετέχων μη κοιτάζοντας τους τηλεθεατές προσφέρει τον εαυτό του προς παρατήρηση. Ο κος Τσιόδρας επιλέγει να κοιτάξει τον θεατή σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ρίχνοντας επί τις ουσίας ορισμένες κλεφτές ματιές που διαρκούν ορισμένα

² <https://www.youtube.com/watch?v=diKCCVDv01A>

κλάσματα του δευτερολέπτου (π.χ 0:20, 0:45, 0:48, 0:55, 1:00). Άξιο προσοχής είναι το γεγονός πως σε δύο περιπτώσεις επιλέγει να ανασηκώσει το βλέμμα από τις σημειώσεις του, αλλά κοιτάει λοξά σαν κάτι να του αποσπά την προσοχή ή σαν να προσπαθεί να επιβεβαιώσει την παρουσία κάποιου οικείου του ατόμου στην αίθουσα τύπου (π.χ 0:08, 0:38). Τέλος, ο συμμετέχων επιλέγει να αποκτήσει οπτική επαφή με τον τηλεθεατή σε τέσσερις διαφορετικές περιπτώσεις μέσα στο σύντομο χρονικό διάστημα των δέκα δευτερολέπτων, όταν αναφέρεται στο όφελος της χρήσης μάσκας από άτομα που νοσούν (1:10-1:20), ώστε να επικεντρωθεί το τηλεοπτικό κοινό στα λεγόμενά του ως μία *εικονιστική πράξη απαίτησης*.

Αναφορικά με την *εμπλοκή/αποστασιοποίηση* του τηλεοπτικού κοινού, η γωνία λήψης δίνει την ευκαιρία στον πομπό και στον δέκτη να δημιουργήσουν μία σχέση ισοτιμίας καθώς αυτή αναπαρίσταται μετωπικά βρισκόμενη στο ύψος των ματιών. Η εμπλοκή του κοινού γίνεται ακόμα πιο έντονη μέσω της κοντινής λήψης του καθηγητή σε όλη τη διάρκεια της ενημέρωσης, δημιουργώντας έτσι ένα κλίμα οικειότητας παρά την απουσία συνεχούς οπτικής επαφής με το κοινό. Βέβαια ως ανασταλτικός παράγοντας θα μπορούσε ενδεχομένως να λειτουργήσει και η στάση σώματος του κου Τσιόδρα, ο οποίος παραμένει συνεχώς με σταυρωμένα τα χέρια μπροστά του, χτίζοντας έτσι ένα «τοίχος προστασίας» με το κοινό στο οποίο απευθύνεται.

Ερχόμενοι στις αναπαραστατικές επιλογές του κου Τσιόδρα και αξιολογώντας το *λεξιλόγιο* που χρησιμοποιεί, θα λέγαμε πως υπερισχύει το *επίσημο* έναντι του *δραματικού* που κάνει την εμφάνισή του σε μερικές μόνο περιπτώσεις. Τέτοιες επίσημες φράσεις είναι παραδείγματος χάριν «να κάνω μικρή επιστημονική τοποθέτηση», «ο Π.Ο.Υ επανατοποθετήθηκε εχτές», «οι αξιωματούχοι εξακολουθούν να συστήνουν», «η χρήση των масκών προτείνεται», «το βασικό μέτρο της αποστασιοποίησης». Το ίδιο ισχύει και για την επανάληψη της φράσης «κλινικές μελέτες/ειδικές κλινικές μελέτες». Αντιθέτως η δραματικότητα στον λόγο προσδίδεται μέσω φράσεων όπως : «ελπίζω να την κατανοήσουμε όλοι καλά», «ανθρώπους στην πατρίδα μας να προσπαθούν», «να μας βοηθήσουν να επιβραδύνουμε», «όταν τηρείται ευλαβικά».

Στο επίπεδο της *μεταβιβαστικότητα*, ο ομιλητής μέσω της χρήσης α' ενικού (π.χ θα ήθελα να κάνω μία μικρή επιστημονική τοποθέτηση) και α' πληθυντικού προσώπου (π.χ ελπίζω να την κατανοήσουμε όλοι καλά), αποκτά έναν διττό ρόλο και λειτουργεί αντίστοιχα άλλοτε ως θεσμικό όργανο που εκπροσωπεί τον επιστημονικό κόσμο και άλλοτε ως πολίτης και μέλος της κοινωνίας. Με βάση την *κλίμακα αιτιότητας* υφίστανται περιπτώσεις όπου υπάρχει *έμφαση στον δράστη* (π.χ να την κατανοήσουμε όλοι καλά // οι συμμετέχοντες δεν χρησιμοποιούσαν), *μετριασμός του δράστη* (π.χ το όφελος προέρχεται από την κάλυψη του στόματος και της μύτης αυτών που ασθενούν) και *απαλοιφή του δράστη* (π.χ η χρήση των масκών προτείνεται για τους επαγγελματίες υγείας). Οι διαδικασίες που επιλέγονται είναι *λεκτικές* (π.χ ο Π.Ο.Υ επανατοποθετήθηκε εχτές), *νοητικές* (π.χ να κατανοήσουμε όλοι καλά), *υλικές* (π.χ άνθρωποι...προσπαθούν να πάρουν μάσκες στα χέρια τους να προστατευτούν) και *συσχετιστικές* (π.χ οι πολίτες να...εκτός και αν είναι άρρωστοι).

Αναλύοντας τις διαπροσωπικές επιλογές, στο επίπεδο της *δείξης προσώπου* παρατηρείται μία προσπάθεια οικοδόμησης μιας σχέσης μεταξύ του ομιλητή και του αποδέκτη, καθώς ο κος Τσιόδρας επιλέγει τη χρήση α' ενικού-πληθυντικού προσώπου (π.χ ελπίζω//να διατηρούμε) κάνοντας την ομιλία του διεπιδραστική καθώς συμπεριλαμβάνει τον εαυτό του, κτητικών αντωνυμιών (π.χ πατρίδα μας) ή και ρημάτων που υποδηλώνουν την αντωνυμία (π.χ να την κατανοήσουμε). Οι *γλωσσικές πράξεις* που χρησιμοποιούνται, περιορίζονται σε *κατευθυντικές* (π.χ η χρήση των масκών προτείνεται για τους επαγγελματίες υγείας) και σε *αποφαντικές* (π.χ ειδικές κλινικές μελέτες δεν έχουν αποδείξει...). Κλείνοντας, η *τροπικότητα* χαρακτηρίζεται ως *δεοντική* (π.χ αυτοί δεν θα έπρεπε να κυκλοφορούν έξω-χρήση του δεοντικού ρήματος «πρέπει»), ως *αξιολογική* (π.χ το βασικό μέτρο-χρήση επιθέτου «βασικό», όταν τηρείται *ευλαβικά*- χρήση επιρρήματος «ευλαβικά») και ως *επιστημική* (π.χ ελπίζω να κατανοήσουμε-χρήση οριστικής έγκλισης και ανάδειξη του βαθμού βεβαιότητας).

Με βάση όλην την παραπάνω ανάλυση, ο καθηγητής κος Τσιόδρας επιλέγει να κατασκευάσει την ταυτότητα ενός καλά ενημερωμένου επιστήμονα και ενός ευσυνείδητου πολίτη, που ως στόχο έχει να επεξηγήσει στους απλούς πολίτες/θεατές την έλλειψη ανάγκης χρήσης μάσκας σε αυτήν την πρώτη περίοδο της πανδημίας. Είναι ένας άνθρωπος πρόθυμος να αξιοποιήσει

τον γνωστικό του υπόβαθρο προς όφελος του κοινού καλού, ενώ επιλέγει να χτίσει μία σχέση ισότητας μεταξύ αυτού και του τηλεοπτικού κοινού, ξεκαθαρίζοντας όμως σε κάθε ευκαιρία την επιστημονική και εξουσιαστική του ανωτερότητα. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία ψευδαίσθηση συμμετρικής σχέσης, η οποία αποδεικνύεται περίτρανα στην φράση του «ελπίζω να την κατανοήσουμε όλοι καλά». Ο ίδιος ελπίζει να γίνει κατανοητός ως επιστήμονας, αλλά παράλληλα εντάσσει τον εαυτό του στην ομάδα των πολιτών χρησιμοποιώντας α' πληθυντικό πρόσωπο. Υπάρχει λοιπόν μία άνιση σχέση εις βάρος του ακροατηρίου, καθώς ο κος Τσιόδρας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην λήψη καθολικών αποφάσεων που επηρεάζουν το ευρύ ακροατήριό του.

4.2 Η χρησιμότητα της χρήσης μάσκας, απόσπασμα 2ο

Στο δεύτερο απόσπασμα³ που διαδραματίστηκε στις 29/4/2020, ο κος Τσιόδρας καλείται να ανακαλέσει την απόφαση που είχε παρθεί σχεδόν πριν από έναν μήνα περί μη χρήση μάσκας και να ανακοινώσει στο τηλεοπτικό κοινό τη νέα απόφαση, η οποία καθιστά υποχρεωτική τη χρήση μάσκας· ιδιαιτέρως σε κλειστούς χώρους, όπου παρατηρείται συγχρωτισμός. Ο πομπός έρχεται άτυπα αντιμέτωπος με τους δέκτες, καθώς καλείται να αναιρέσει την απόφαση που είχε ληφθεί από την Επιτροπή Λοιμωξιολόγων και τον κρατικό μηχανισμό. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός πως ο ίδιος αισθάνεται ότι οι αποφάσεις αντιμετωπίζονται με καχυποψία και επικριτικά (0:25-1:01). Ο Π.Ο.Υ και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νοσημάτων αποτελούν και σε αυτήν την τηλεοπτική ενημέρωση τους παράγοντες στήριξης και αιτιολόγησης των προαναφερθεισών αποφάσεων. Είναι εκείνοι οι παράγοντες στους οποίους ο ομιλητής βρίσκει μία «χείρα βοήθειας», προκειμένου να κατευνάσει την κριτική στάση του κοινού και να μετριάσει την ευθύνη που βαρύνει δυνητικά οποιονδήποτε λαμβάνει αποφάσεις και κατέχει θέσεις ευθύνης και εξουσίας.

Σε αυτό το δεύτερο απόσπασμα ο ομιλητής επιλέγει να χρησιμοποιήσει πλέον σε μεγαλύτερο βαθμό τον προφορικό λόγο, στηριζόμενος βέβαια πάντοτε στις γραπτές σημειώσεις που

³ <https://www.youtube.com/watch?v=wYqs8MEG0Pc>

Το κομμάτι που τίθεται προς ανάλυση διαρκεί από την αρχή του βίντεο μέχρι και το 2:45.

βρίσκονται τοποθετημένες μπροστά του. Δεν αναλώνεται σε μία απλή ανάγνωση των σημειώσεών του όπως γινόταν κατά τη μεγαλύτερη διάρκεια του πρώτου αποσπάσματος, αλλά ακολουθεί μία διαφορετική προσέγγιση, δημιουργώντας έτσι την αίσθηση διαλόγου σε μία προσπάθεια να διατηρηθεί το τηλεοπτικό κοινό σε συναισθηματική εγρήγορση. Οι στόχοι παραμένουν οι ίδιοι, καθώς πρωτοστατεί η ενημέρωση και η καθοδήγηση, ενώ πλέον γίνεται και μία προσπάθεια να αντικρουστεί οποιαδήποτε μη επιστημονική κριτική απέναντι στο έργο της Επιτροπής και της πολιτείας. Θα μπορούσαμε να πούμε πως ο πομπός έχει μελετήσει το περιεχόμενο της ομιλίας του, καταφέροντας έτσι να ενημερώσει το κοινό δίνοντας στο λόγο του μία περισσότερο «φυσική ροή» χάρη στο στοιχείο της προφορικότητας.

Στο κομμάτι της *απευθυντικότητας*, το βλέμμα του κου Τσιόδρα εστιάζει τόσο στους παριστάμενους στην αίθουσα (π.χ 0:16,0:47,0:57), όσο και στο τηλεοπτικό κοινό (*εικονιστική πράξη απαίτησης*). Με αυτό τον τρόπο ο ομιλητής ζητά έμμεσα από το κοινό να δώσει έμφαση στα λεγόμενά του, μιας και πρόκειται για μία τόσο σημαντική ενημέρωση που αφορά την αναχαίτιση της πανδημίας. Η παρουσία ωστόσο του βλέμματος δεν είναι συνεχής, αφού μεσολαβεί το γραπτό κανάλι επικοινωνίας, το οποίο ανατροφοδοτεί αδιάκοπα την σκέψη του ομιλητή και του παρέχει την άνεση μίας συνεχούς ροής λόγου. Επί της ουσίας, το βλέμμα του κου Τσιόδρα προς το κοινό διαρκεί ορισμένα μόνο κλάσματα του δευτερολέπτου, σαν να αποζητά την επιβεβαίωση της παρουσίας αυτού. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το σημείο 0:05, όπου ο ομιλητής στρέφει όχι μόνο το βλέμμα του, αλλά συστρέφει το κεφάλι του προκειμένου να κοιτάξει ευθέως κάποιον από τους παρευρισκόμενους στην αίθουσα. Ολοκληρώνοντας το πεδίο ανάλυσης του βλέμματος, χρήζει ιδιαίτερης παρατήρησης το χρονικό σημείο 0:58-2:45, καθώς σε αυτό η οπτική επαφή του ομιλητή με το κοινό γίνεται πλέον παρατεταμένη, καθώς ο πομπός δείχνει να απαγκιστρώνεται έστω και για ορισμένα δευτερόλεπτα από την υποστήριξη των σημειώσεων. Είναι το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο πομπός επιλέγει να μοιραστεί με το κοινό τα λεγόμενα του κου Μπαμπινιώτη και αρχίζει η αντιπαραβολή των τότε δεδομένων με των τώρα, ώστε να στηριχτούν οι θέσεις της Επιτροπής και να απαλειφθούν οι τυχόν ενστάσεις του κοινού.

Σε επίπεδο *κοινωνικής απόστασης*, η κοντινή λήψη της εικόνας δημιουργεί μία στενή και προσωπική σχέση μεταξύ του κου Τσιόδρα και του τηλεοπτικού κοινού που τον παρακολουθεί. Το μέγεθος του κάδρου παραμένει σταθερό σε ολόκληρο το τηλεοπτικό απόσπασμα. Παράλληλα η τάση του ομιλητή να κοιτάει όλο και πιο έντονα και για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα τους θεατές κατά τη διάρκεια της ομιλίας του, δημιουργεί ολοένα και περισσότερη οικειότητα, η οποία ενισχύεται από τη γωνία λήψης. Αυτή βρίσκεται στο ύψος των ματιών, προάγοντας την ισότητα και την ισοτιμία μεταξύ των δύο πλευρών. Με αυτόν τον τρόπο οικοδομείται μία σχέση εμπιστοσύνης, η οποία δύναται να λειτουργήσει ευεργετικά προς επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί και εν τέλει οι τηλεθεατές να συμμορφωθούν όσον αφορά τη χρήση μάσκας. Τέλος, η επιλογή του κου Τσιόδρα να διαφοροποιήσει τη στάση του σώματός του, παύοντας να έχει τα χέρια του σταυρωμένα μπροστά, δίνει μία επιπλέον ευκαιρία για μείωση της απόστασης μεταξύ πομπού και δέκτη. Φτάνοντας στο σημείο ανάλυσης των αναπαραστατικών επιλογών του ομιλητή, θα μπορούσε να ειπωθεί πως οι λεξιλογικές του επιλογές διαφοροποιούνται ανά σημεία και ποικίλουν ως προς το ύφος και τον τόνο της ομιλίας του. Το *λεξιλόγιο* που χρησιμοποιείται είναι άλλοτε *επίσημο* και ειδικότερα σε σημεία όπου γίνεται αναφορά σε θεσμούς όπως «*ο Π.Ο.Υ και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων υποστηρίζουν τη στρατηγική μας*», «*ένα σημαντικό επιπλέον μέτρο*», «*η χρήση της μάσκας θα γίνει ως συμπληρωματικό μέτρο*», ενώ άλλοτε προσδίδεται ένας πιο *δραματικός* τόνος που ισχυροποιείται μέσω της επανάληψης λέξεων όπως «*χρειαζόμαστε σαν οδηγό μας λογικές, τις πιο λογικές αποφάσεις*». Συνεχής είναι και η επανάληψη της λέξης «*πρέπει/θα έπρεπε*», όπως και η πολλαπλή σύγκριση μεταξύ «*τότε/τόρα*». Σε άλλα πάλι σημεία αποκτά ένα πιο έντονο *συναισθηματικό φορτίο* όπως «*είμαστε όλοι μέλη της ίδιας κοινωνίας· έχουμε όλοι τις ίδιες ανησυχίες*», «*πιστέψτε με*», ενώ σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις γίνεται ιδιαίτερα *αυστηρό* λόγω των λεξιλογικών επιλογών και του επιτονισμού λέξεων όπως «*ήμασταν σε lockdown*», «*μας είχε επιβληθεί απαγορευτικό*», «*το απαγορευτικό που μας είχε τεθεί*».

Ως προς την *μεταβιβαστικότητα*, ο ομιλητής επιλέγει πλέον όχι μόνο το α' ενικό (π.χ έχει νομίζω έναν εγωισμό) ή α' πληθυντικό πρόσωπο (π.χ δεν πρέπει όλοι μας να δηλώνουμε),

αλλά και το β' πληθυντικό (π.χ πρέπει να ακούσετε). Με αυτόν τον τρόπο διατηρείται ο διττός ρόλος που αναφέρθηκε στο πρώτο απόσπασμα, αλλά διαμορφώθηκε και ένας παραπάνω που θα αναλυθεί στη συνέχεια. Με βάση την κλίμακα αιτιότητας απαντώνται σημεία όπου υπάρχει έμφαση του δράστη (π.χ τώρα τοποθετηθήκαμε έτσι//χρειαζόμαστε σαν οδηγό μας//πιστέψτε με) , μετριασμός του δράστη (π.χ εκτιμώντας τους κινδύνους από την χρήση της μάσκας), απαλοιφή του δράστη (π.χ τα μέτρα της...θα διατηρηθούν αλλά...να τηρηθούν//μας είχε επιβληθεί απαγορευτικό) και απαλοιφή του οποιουδήποτε δράστη (π.χ η κοινωνία σιγά-σιγά θα ανοίξει). Οι διαδικασίες που έχουν επιλεγεί είναι υλικές (π.χ η κοινωνία σιγά-σιγά θα ανοίξει//για να μην μεταδώσουμε στους άλλους), νοητικές (π.χ έχει νομίζω έναν εγωισμό//ίσως να φαίνεται παράλογο), συσχετιστικές (π.χ είμαστε όλοι μέλη της ίδιας κοινωνίας), λεκτικές (π.χ είχε συζητηθεί από την Επιτροπή// όπως μου είπε ο αγαπητός μου) και υπαρκτικές (π.χ το απαγορευτικό που μας είχε τεθεί).

Όσον αφορά τις διαπροσωπικές επιλογές και τη δείξη προσώπου, ο ομιλητής χρησιμοποιώντας α' πληθυντικό πρόσωπο, παραδείγματος χάριν «χρειαζόμαστε σαν οδηγό μας», «πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε», «είμαστε όλοι μέλη της ίδιας κοινωνίας», προσπαθεί να αποδείξει πως αποτελεί ενεργό κομμάτι της κοινωνίας και ένα μέρος του συνόλου που μοιράζεται τους ίδιους προβληματισμούς με το κοινό του, δηλαδή τους συμπολίτες του. Αυτή η πρακτική μετατρέπει το ύφος σε προσωπικό ενισχύοντάς το με προσωπικές αντωνυμίες (π.χ εμείς), κτητικές αντωνυμίες (π.χ σαν οδηγό μας), αλλά και επίθετα που λειτουργούν ως αόριστες αντωνυμίες (π.χ όλοι μας//είμαστε όλοι) ή και ρήματα που υποδηλώνουν αντωνυμία (π.χ κάνουμε//δηλώνουμε). Παράλληλα όμως χρησιμοποιεί το ίδιο πρόσωπο για να αποκοπεί κιόλας από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και να ενταχθεί σε μία μικρότερη ομάδα, αυτή των επιστημόνων (π.χ τώρα τοποθετηθήκαμε έτσι). Από την άλλη ο κος Τσιόδρας σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιεί το α' ενικό πρόσωπο με σκοπό την έκφραση της προσωπικής του γνώμης (π.χ έχει νομίζω έναν εγωισμό αυτή η στρατηγική). Σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης σε σχέση με το πρώτο απόσπασμα είναι πως εδώ επιλέγετε και το β' πληθυντικό πρόσωπο, ώστε να διαχωρίσει τη θέση του από το κοινό όταν δίνει ρητές οδηγίες και σε μία προσπάθεια συγκέντρωσης της προσοχής των θεατών (π.χ

πρέπει να ακούσετε όλα τα δεδομένα). Οι *γλωσσικές πράξεις* που χρησιμοποιούνται είναι *κατευθυντικές* (π.χ δεν πρέπει να δηλώνουμε ευκαίρως-ακαίρως αδυναμία), *εκφραστικές* (π.χ έχουμε όλοι τις ίδιες ανησυχίες), *αποφαντικές* (π.χ το ζήσαμε και στην αρχή αυτής της επιδημίας), *κηρυκτικές* (π.χ μας είχε επιβληθεί απαγορευτικό) και *δεσμευτικές* (π.χ η κοινωνία σιγά-σιγά θα ανοίξει//τα μέτρα θα διατηρηθούν). Κλείνοντας, *η τροπικότητα* αξιολογείται ως *επιστημική* (π.χ Πιστέψτε με! - με την προστακτική του ρήματος προσπαθεί ο ομιλητής να αναδείξει το βαθμό βεβαιότητας για τα λεγόμενά του), *δεοντική* (π.χ πρέπει να ακούσετε//δεν πρέπει να κάνουμε//δεν πρέπει όλοι μας να δηλώνουμε – επαναλαμβάνοντας το ρήμα «πρέπει» δημιουργεί έναν υψηλό βαθμό αναγκαιότητας χωρίς να αφήνει περιθώρια παρέκκλισης του κοινού από τους οδηγίες) και *αξιολογική* (π.χ χρειαζόμαστε σαν οδηγό μας λογικές, τις πιο λογικές αποφάσεις//έχουμε όλοι τις ίδιες ανησυχίες· άλλος λιγότερο, άλλος περισσότερο – μέσω της χρήσης επιθέτων γίνονται σχόλια και εκφράζονται προσωπικές κρίσεις).

Ολοκληρώνοντας λοιπόν την ανάλυση, μπορεί πλέον να αποκρυπτογραφηθεί η ταυτότητα που προσπαθεί να κατασκευάσει ο κος Τσιόδρας σε αυτό το δεύτερο τηλεοπτικό απόσπασμα. Ο ομιλητής επιλέγει να εντάξει σε αρκετές περιπτώσεις τον εαυτό του στο κοινωνικό σύνολο, προσβλέποντας στην οικοδόμηση μίας σχέσης ισοτιμίας, η οποία θα στηρίζεται στην αλληλοκατανόηση και θα επιδιώκει την ομαδική επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν εξαιτίας της πανδημίας. Επιδιώκεται η προβολή μίας προσωπικότητας, η οποία συμμαρμύζεται τις ανησυχίες του κοινού και είναι πρόθυμη να λάβει όσα μέτρα κρίνονται απαραίτητα, με αποκλειστικό σκοπό την ευημερία και την υγειονομική προστασία του συνόλου. Ο κος Τσιόδρας εντάσσοντας παράλληλα το άτομό του στην επιστημονική ομάδα των λοιμωξιολόγων, αναδεικνύει με έμμεσο τρόπο το επιστημονικό του προφίλ και προσδοκά σε έναν αμετροεπή σεβασμό, ο οποίος δεν θα αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης από το ευρύτερο κοινό προς το πρόσωπό του αλλά και προς την ομάδα των λοιμωξιολόγων. Χρησιμοποιώντας επανειλημμένα το ρήμα «πρέπει», αναδεικνύεται η θέση εξουσίας που κατέχει, δίνοντάς του την ευελιξία να υπαγορεύει σε όλους τους υπόλοιπους, εκείνους τους κανόνες που οφείλουν να ακολουθούν. Επί της ουσίας, πρόκειται για μία διεκυστίνδα κατά την οποία το κοινό δεν

θα βρεθεί ποτέ στη θέση του νικητή, παρά τη σχέση ισότητας που προάγεται με συντονισμένες διαδικασίες. Η σχέση αυτή θα μπορούσε να κριθεί ως «άνιση», καθώς οι τηλεθεατές οφείλουν να αποδεχτούν αυτή τη νέα πραγματικότητα, χωρίς περιθώρια αμφισβήτησης ή εναντίωσης.

4.3 Σύγκριση του πρώτου και του δεύτερου αποσπάσματος

Αυτά τα δύο πρώτα αποσπάσματα έχουν ως κοινή συνιστώσα τη χρησιμότητα της (μη) χρήσης μάσκας. Σε αμφότερα αποκλειστικός ομιλητής είναι ο καθηγητής λοιμωξιολογίας κος Τσιόδρας, ο οποίος έχει αναλάβει το κομμάτι της ενημέρωσης των πολιτών ως επίσημος εκπρόσωπος της Επιτροπής Λοιμωξιολόγων. Παρά το κοινό θέμα ενημέρωσης και την συμμετοχή του ίδιου ομιλητή, παρατηρούνται αρκετές διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο αποσπασμάτων σε ένα εύρος στοιχείων. Ο εντοπισμός και η ανάλυση εκείνων των διαφορών/ομοιοτήτων θα μας απασχολήσουν στο παρόν κεφάλαιο.

Ξεκινώντας με το προφίλ που επιλέγει να κατασκευάσει ο κος Τσιόδρας μέσω των αναπαραστατικών και διαπροσωπικών του επιλογών και έχοντας ως βάση την ανάλυση που έχει προηγηθεί, γίνεται αντιληπτό πως ο ομιλητής επιλέγει να δημιουργήσει μία ταυτότητα με σταθερό πυρήνα αλλά που προσεγγίζει κάπως διαφορετικά τις καταστάσεις. Το *λεξιλόγιο* που χρησιμοποιεί είναι παρεμφερές καθώς αυτό διακρίνεται ως επί το πλείστον από επιστημότητα, ενώ σε αρκετά σημεία γίνεται και δραματικό. Σημαντική διαφοροποίηση σε λεξιλογικό επίπεδο παρατηρείται στο δεύτερο απόσπασμα, όπου ο τόνος γίνεται αρκετά πιο αυστηρός και αυξάνεται κατακόρυφα η επανάληψη λέξεων προς επηρεασμό του κοινού και αυστηρότερη καθοδήγησή του. Σε επίπεδο *μεταβιβαστικότητας*, η επιλογή α' ενικού και πληθυντικού προσώπου παραμένει πάγια τακτική του ομιλητή, ώστε να έρθει πιο κοντά με το τηλεοπτικό κοινό σε μία προσπάθεια γεφύρωσης της μεταξύ τους απόστασης. Ο ομιλητής επιλέγει να διαφοροποιηθεί ελαφρώς και πάλι στο δεύτερο απόσπασμα, καθώς η χρήση β' πληθυντικού προσώπου του επιτρέπει σε ορισμένες περιπτώσεις να διαχωρίσει τη θέση του από εκείνη των πολιτών και να τους φέρει προ των ευθυνών τους. Η *κλίμακα αιτιότητας* παραμένει σταθερή (έμφαση/μετριοσμός και απαλοιφή του δράστη), εκτός από μία

μεμονωμένη περίπτωση κατά την οποία υπάρχει και απαλοιφή του οποιουδήποτε δράστη στο δεύτερο βίντεο. Το ίδιο ισχύει και με τις διαδικασίες, οι οποίες παραμένουν αμετάβλητες (λεκτικές, υλικές, νοητικές, συσχετιστικές).

Όσον αφορά τις διαπροσωπικές επιλογές, η δείξη προσώπου είναι κοινή στα δύο αποσπάσματα, ό,τι ακριβώς δηλαδή συμβαίνει και με την τροπικότητα. Διαφοροποίηση υπάρχει στο επίπεδο των γλωσσικών πράξεων, καθώς στο δεύτερο απόσπασμα κάνουν την εμφάνισή τους πέρα από τις κατευθυντικές-αποφαντικές και οι κηρυκτικές-δεσμευτικές. Αυτό παρατηρείται εξαιτίας της τάσης του ομιλητή σε ορισμένα σημεία να λαμβάνει έναν περισσότερο καθοδηγητικό ρόλο, ο οποίος δεν στηρίζεται και τόσο στην διαλεκτικότητα και την κοινή αποδοχή. Προσπαθεί να επιβάλει τις επιταγές της πολιτείας και της Επιτροπής χρησιμοποιώντας επιτακτικά το ρήμα «πρέπει». Παράλληλα υπερτονίζει πως δεσμεύεται για την εγκυρότητα των ισχυρισμών και των οδηγιών του, σε άλλη μία προσπάθειά του να κερδίσει την εμπιστοσύνη του κοινού, ώστε να συμμορφωθεί και εκείνο με τη σειρά του στο μέτρο της υποχρεωτικής χρήσης μάσκας.

Η εμπλοκή/αποστασιοποίηση του κοινού διατηρείται στο ίδιο επίπεδο και στα δύο αποσπάσματα, ενώ ίσως να ισχυροποιείται ανεπαίσθητα στο δεύτερο μέρος, χάρη στην απόφαση του κου Τσιόδρα να αλλάξει στάση σώματος και ουσιαστικά να διαρρήξει τη δικλείδα ασφαλείας που είχε χτίσει μέσω της σταύρωσης των χεριών του. Η γωνία λήψης και το μέγεθος του κάδρου σε συνδυασμό με την εικονιστική πράξη προσφοράς έρχονται να ενδυναμώσουν τη σχέση ισοτιμίας που έχει ανοικοδομηθεί σε θεωρητικό πάντα επίπεδο. Από την άλλη βέβαια πλευρά, η εικονιστική πράξη απαίτησης, ιδιαιτέρως στο δεύτερο απόσπασμα, έρχεται να υπενθυμίσει τους λόγους υλοποίησης αυτής της τηλεοπτικής ενημέρωσης και να τοποθετήσει τον ομιλητή στην θέση ισχύος που του αναλογεί.

Έτσι λοιπόν ο ομιλητής χτίζοντας την ταυτότητα ενός ανθρώπου που αγωνίζεται για το κοινό συμφέρον και φορώντας τον επιστημονικό του μανδύα, επιδιώκει να οικοδομήσει μία σχέση αμοιβαίας κατανόησης με τους τηλεθεατές. Επενδύοντας πάνω σε αυτή τη σχέση μάχεται απρόσκοπτα προκειμένου να εξυπηρετήσει τους σκοπούς που πρεσβεύει και να παγιώσει στο κοινό την αντίληψη πως όλες οι ενέργειες και τα μέτρα που λαμβάνονται, αποτελούν

παρελκόμενα της πανδημίας που δεν μπορούν να παρακαμφθούν. Με αυτή λοιπόν την στρατηγική επιδιώκεται η απόκρυψη της σχέσης εξουσίας που διατρέχει το δίπολο πομπού-δέκτη, αν και σε ορισμένα σημεία αυτή αποκαλύπτεται μέσω των παρεμβάσεων, των οδηγιών, της κριτικής και του έντονου-αυστηρού ύφους του κου Τσιόδρα. Πρόκειται για μία ανισότητα, η οποία δεν δύναται να εξαλειφθεί καθώς ο καθηγητής με την εξουσία που κατέχει έναντι των απλών πολιτών, διαρκώς έχει «το πάνω χέρι» σε αυτή τη σχέση.

Κλείνοντας, το τηλεοπτικό κοινό με βάση την κλίμακα αιτιότητας και την ιδεολογική λειτουργία στο λόγο του κου Τσιόδρα φέρει ένα μερίδιο ευθύνης ως προς τον περιορισμό ή μη του νέου ιού. Στο πρώτο απόσπασμα ο κος Τσιόδρας αναφερόμενος στην έλλειψη χρησιμότητας χρήσης μάσκας, επιλέγει να κάνει έναν διαχωρισμό εξαιρώντας από τον γενικό κανόνα τους επαγγελματίες υγείας. Αυτοί πρέπει να χρησιμοποιούν μάσκα, χωρίς να αφήνεται κανένα περιθώριο διαπραγματεύσεως. Κατόπιν, στην ίδια ομάδα έρχονται να προστεθούν και όσοι φροντίζουν κάποιον άρρωστο ή έχουν προσβληθεί από τον ιό. Μάλιστα οι τελευταίοι τονίζεται πως δεν θα έπρεπε σε καμία των περιπτώσεων να κυκλοφορούν στον έξω κόσμο. Στους μολυσμένους από τον ιό ασθενείς γίνεται αναφορά και στο δεύτερο τηλεοπτικό απόσπασμα. Χωρίς να τους κατονομάζει, υποστηρίζει πως πρέπει να χρησιμοποιείται μάσκα από τον γενικό πληθυσμό, όχι για να μην κολλήσουν οι πολίτες τον ιό, αλλά για να μην τον μεταδώσουν. Με αυτόν τον τρόπο θέτει το κοινωνικό σύνολο των ευθυνών του και εφιστά την προσοχή σε όσους έχουν συμπτώματα ή έχουν αποδεδειγμένα προσβληθεί από τον νέο ιό.

Παρόλα αυτά, χρησιμοποιώντας το «εμείς» καταδεικνύει διαρκώς πως όλοι αντιμετωπίζουν από κοινού (πολίτες, επιστημονικός κόσμος, πολιτικοί φορείς) τη νέα αυτή συνθήκη. Αυτή ενδεχομένως να είναι και μία συνειδητή προσπάθεια του κου Τσιόδρα να μην προκαλέσει τις αντιδράσεις των πολιτών, παρά τον υποχρεωτικό και αδιαμφισβήτητο χαρακτήρα των μέτρων που καλείται να παρουσιάσει.

4.4 Κλείσιμο εκπαιδευτικών μονάδων, απόσπασμα 3ο

Στο τρίτο απόσπασμα πρωταγωνιστεί ο Υπουργός Υγείας, κος Βασίλης Κικίλιας, σε μία τηλεοπτική ενημέρωση που πραγματοποιήθηκε στις 10/3/2020⁴. Ο ομιλητής λειτουργώντας ως κυβερνητικό στέλεχος εγνωσμένου κύρους, καλείται να ανακοινώσει ένα ιδιαίτερος ευαίσθητο μέτρο της κυβέρνησης. Αυτό αφορά τη διακοπή λειτουργίας όλων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην ελληνική επικράτεια, σε μία προσπάθεια περιορισμού της διασποράς της πανδημίας. Πρόκειται για την πρώτη απόφαση λήψης ενός τέτοιου μέτρου από την έναρξη της πανδημίας, καθώς στο μεσοδιάστημα έχουν ακολουθήσει και άλλα τέτοια παρόμοια μέτρα, τα οποία αφορούν τη λειτουργία ή μη των εκπαιδευτικών μονάδων. Από την αρχή της ομιλίας του τονίζει πως τα μέτρα που λαμβάνονται είναι κατόπιν εισήγησης της Ειδικής Επιτροπής Εμπειρογνομόνων - Λοιμωξιολόγων. Αυτό αποτελεί ένα κοινό σημείο με τα αποσπάσματα που έχουν ήδη αναλυθεί ως προς τη χρησιμότητα της (μη) χρήσης μάσκας, σε μία προσπάθεια ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του κοινού αλλά και διαμοιρασμού τυχόν ευθυνών σε περίπτωση που εκφραστούν αντιδράσεις ή ανακύψουν προβλήματα σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Κατά τη διάρκεια της ανακοίνωσης, ο ομιλητής επιλέγει να χρησιμοποιήσει σχεδόν αποκλειστικά τον γραπτό λόγο. Στηριζόμενος διαρκώς στις σημειώσεις που διαθέτει μπροστά του, αλλά και έχοντας εμφανώς προετοιμάσει την ομιλία του, ενημερώνει τους θεατές προσπαθώντας να τους παραθέσει τα γεγονότα ένα προς ένα και να καταστήσει σαφές πως θα υπάρξει μέριμνα για τις πληττόμενες κοινωνικές ομάδες (π.χ προς εργαζόμενους γονείς ανήλικων μαθητών και πληττόμενες επιχειρήσεις). Η τηλεοπτική αυτή ενημέρωση χάρη στον γραπτό λόγο που υπερισχύει, διαθέτει μία αυστηρά ιεραρχημένη δομή με αρχή-μέση-τέλος. Η επισημότητα του γραπτού λόγου σε συνδυασμό με την εμπειρία που φαίνεται να έχει ο κος Υπουργός μπροστά στις κάμερες, διευκολύνουν τη σαφή και ακριβή μετάδοση των ειδήσεων. Κλείνοντας την ανακοίνωσή του ο ομιλητής, επιλέγει να προσδώσει μία πινελιά προφορικής στον λόγο του, «*Είναι η στιγμή που όλοι οι Έλληνες πρέπει να επιδείξουμε υπευθυνότητα*», προσπαθώντας να εμπλέξει συναισθηματικά τους τηλεθεατές. Με αυτόν τον

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=6sMhAiUeiys>

τρόπο επιδιώκει να τους φέρει προ των ευθυνών τους και να τους νουθετήσει, ώστε να σταθούν όλοι οι Έλληνες στο ύψος των περιστάσεων .

Σύμφωνα με το μοντέλο της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού των Kress και Van Leeuwen και αναλύοντας το πεδίο της *απευθυντικότητας*, ο ομιλητής εστιάζει όχι μόνο στους παριστάμενους στην αίθουσα (ειδικά στην αρχή μέχρι και το 0:14), αλλά και στο τηλεοπτικό κοινό ως μία *εικονιστική πράξη απαίτησης*. Με αυτό τον τρόπο η απεικονιζόμενη οντότητα επιδιώκει την προσέλκυση του ενδιαφέροντος του κοινού, ώστε οι πολίτες να δώσουν έμφαση στις εξαγγελίες της. Υπάρχουν ορισμένα χρονικά σημεία, όπως όταν αναφέρεται στα μέτρα στήριξης (π.χ 0:40-0:52) ή προς το κλείσιμο (π.χ 1:08-1:14), όταν ζητά υπευθυνότητα από το σύνολο των Ελλήνων, κατά τα οποία το βλέμμα του γίνεται αρκετά πιο έντονο, καθώς συνοδεύεται από συστολή των φρυδιών και μορφασμούς του προσώπου. Με αυτές τις τεχνοτροπίες προσπαθεί λοιπόν να αναδείξει την σημαντικότητα της ενημέρωσης για την πανδημία και να περιορίσει οποιοδήποτε περιθώριο απόσπασης της προσοχής του κοινού. Παρόλα αυτά η παρουσία του βλέμματος δεν είναι συνεχής, επειδή η επιλογή του γραπτού καναλιού επικοινωνίας υποχρεώνει τον κο Κικίλια να κοιτά αρκετά συχνά τις σημειώσεις του, προκειμένου να μη διακοπεί η ροή του λόγου του. Λαμβάνοντας υπόψιν τα εξαιρετικά σύντομα χρονικά διαστήματα απουσίας του βλέμματος, θα μπορούσε να θεωρηθεί άτοπος ο ισχυρισμός για *εικονιστική πράξη προσφοράς*, αφού ο παρατηρητής δεν προσφέρει τον εαυτό του προς παρατήρηση στο τηλεοπτικό κοινό.

Όσον αφορά στον τρόπο *εμπλοκής/αποστασιοποίησης* του τηλεοπτικού κοινού σε σχέση με τις απεικονιζόμενες οντότητες, αυτές αναπαρίστανται μετωπικά και η γωνία λήψης είναι στο ύψος των ματιών, χτίζοντας έτσι μια ισότιμη σχέση μαζί τους. Η εμπλοκή και ο βαθμός οικειότητας του κοινού ισχυροποιούνται ακόμα περισσότερο χάρη στο μέγεθος του κάδρου και τη σταθερά κοντινή λήψη του κου Κικίλια κατά τη διάρκεια της ομιλίας του. Ο ομιλητής επιλέγει να κοιτά κατάματα το κοινό με απώτερο σκοπό να κερδίσει την εμπιστοσύνη του και να δημιουργήσει την εντύπωση πως και οι δύο πλευρές εκκινούν από το ίδιο σημείο, δίχως να τους συνδέουν εξουσιαστικά δεσμά. Αυτή η πρακτική αποσκοπεί στο να ακολουθήσει το κοινό τις οδηγίες, να συμμορφωθεί πλήρως σε αυτές και να υλοποιηθούν οι στόχοι που έχουν

μπει από την κυβέρνηση και την Επιτροπή των Λοιμωξιολόγων, ώστε να αναχαιτιστεί η εξάπλωση της νόσου και να επανέλθει η κοινωνία στην ομαλότητα.

Αναλύοντας τις αναπαραστατικές επιλογές με βάση τη Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Halliday, σε επίπεδο *λεξιλογίου* ο ομιλητής επιλέγει να χρησιμοποιήσει έναν *επίσημο* λόγο, ο οποίος συνοδεύεται από ένα επίπεδο *δραματικότητας*. Ο επίσημος λόγος οφείλεται στο γεγονός πως ο κος Υπουργός ομιλεί ως επίσημος εκπρόσωπος της κυβέρνησης και ανακοινώνει μέτρα τα οποία πρέπει *απαρέγκλιτα* να εφαρμοστούν και να τηρηθούν ευλαβικά. Δραματικότητα προσδίδεται μέσω λέξεων-φράσεων όπως «*προβλέπεται ειδική μέριμνα*», «*για προληπτικούς λόγους*». Επιπροσθέτως, πάγια πολιτική του ομιλητή είναι να επαναλαμβάνει λέξεις-φράσεις, όταν επιθυμεί να υπερτονίσει καταστάσεις (π.χ *ειδική μέριμνα//όλων-όλης//πρέπει να επιδείξουμε*). Ολοκληρώνοντας, σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις το λεξιλόγιο είναι *συναισθηματικά φορτισμένο*, καθώς ο ομιλητής επιδιώκει να ευαισθητοποιήσει συναισθηματικά το κοινό ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι. Τέτοιες φράσεις είναι παραδείγματος χάριν «*Πρέπει να επιδείξουμε ατομική ευθύνη//Πρέπει να επιδείξουμε υπευθυνότητα*».

Ως προς τη *μεταβιβαστικότητα*, ο ομιλητής χρησιμοποιεί πλήθος ρηματικών προσώπων, τα οποία με τη σειρά τους εξυπηρετούν τους ανάλογους επικοινωνιακούς σκοπούς. Έτσι λοιπόν, επιλέγει το α' ενικό (π.χ *θα ήθελα να τονίσω*) για να εκφράσει τη θέση του ως θεσμικό όργανο, το α' πληθυντικό (π.χ *να επιδείξουμε υπευθυνότητα*) για να γίνει μέρος του κοινωνού συνόλου ή και γ' ενικό/πληθυντικό, ώστε να διαμοιράσει ευθύνες και να συντονίσει την όλη προσπάθεια. Με βάση λοιπόν την *κλίμακα αιτιότητας*, ο ομιλητής άλλοτε επιδιώκει την *έμφαση στον δράστη* (π.χ *η κυβέρνηση αποφάσισε την αναστολή//οι γονείς να περιορίσουν τα παιδιά*) και άλλοτε την *απαλοιφή του δράστη* (π.χ *προβλέπεται ειδική μέριμνα//το έκτακτο αυτό μέτρο γίνεται με στόχο*). Ενώ οι *διαδικασίες* στις οποίες τοποθετείται το τηλεοπτικό κοινό περιορίζονται σε *νοητικές* (π.χ *η κυβέρνηση αποφάσισε*), σε *λεκτικές* (π.χ *θα ήθελα να τονίσω*) και σε *υλικές* (π.χ *να επιδείξουμε υπευθυνότητα//οι γονείς να περιορίσουν*).

Αναλύοντας τις διαπροσωπικές επιλογές και ξεκινώντας με τη *δείξη προσώπου*, ο ομιλητής επιλέγει να χρησιμοποιήσει ένα περισσότερο προσωπικό ύφος χρησιμοποιώντας κυρίως α'

πληθυντικό πρόσωπο (π.χ πρέπει να επιδείξουμε), ώστε να ανοικοδομηθεί μία σχέση ισοτιμίας, η οποία θα τον βοηθήσει να φέρει το κοινό προς το μέρος του και να «καμουφλάρει» την εξουσιαστική υπεροχή του έναντι των απλών πολιτών. Αυτή του η προσπάθεια ενισχύεται μέσω ρημάτων που υποδηλώνουν ανωνυμία (π.χ επιδείξουμε) και αόριστων ανωνυμιών (π.χ όλοι οι Έλληνες). Ταυτόχρονα χρησιμοποιεί το α' ενικό, προκειμένου να τονίσει για πολλοστή φορά την ανάγκη τήρησης των μέτρων και να χαλυβδώσει την αίσθηση ατομικής ευθύνης που οι συμπολίτες του οφείλουν να επιδείξουν. Τέλος, η επιλογή του γ' ενικού/πληθυντικού προσώπου γίνεται με απώτερο σκοπό να κατευθύνει ένα συγκεκριμένο μέρος της κοινωνίας (π.χ οι γονείς να περιορίσουν) αλλά και για να προβάλλει τα μέτρα, όπως αυτά πάρθηκαν από ένα άλλο μέρος της (π.χ η κυβέρνηση αποφάσισε). Οι *γλωσσικές πράξεις* που επιλέγονται είναι *κατευθυντικές* (π.χ πρέπει να), *δεσμευτικές* (π.χ προβλέπεται ειδική μέριμνα) και *αποφαντικές* (π.χ το μέτρο αφορά στη μείωση της διασποράς). Τέλος, η *τροπικότητα* αξιολογείται ως *δεοντική* (π.χ πρέπει), *επιστημική* (π.χ προβλέπεται ειδική μέριμνα) και *αξιολογική* μέσω της χρησιμοποίησης επιθέτων-επιρρημάτων (π.χ προβλέπεται άμεσα ειδική μέριμνα) ή συναισθηματικού λεξιλογίου (π.χ ατομική ευθύνη//υπευθυνότητα) αλλά και έκφρασης επιθυμιών (π.χ θα θελα να τονίσω).

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση αυτού του τρίτου αποσπάσματος, είναι εξίσου χρήσιμο να σκιαγραφεί το προφίλ που επιδιώκει να δημιουργήσει ο ομιλητής προς επίτευξη των στόχων του. Ο κος Κικίλιας, όντας μία προσωπικότητα εξοικειωμένη με την τηλεόραση, αποπνέει έναν αέρα αυτοπεποίθησης και δυναμισμού. Αυτό σε συνδυασμό με τις αναπαραστατικές και τις διαπροσωπικές του επιλογές τον βοηθά να εμπνεύσει το τηλεοπτικό κοινό, κάνοντάς το να τον εμπιστευτεί. Μέσω του α' πληθυντικού δημιουργεί μία σχέση ισότητας, η οποία ενισχύεται διαρκώς με την επιλογή του να κοιτά κατάματα τους τηλεοπτικούς δέκτες. Ως Υπουργός της κυβέρνησης στηρίζει ενεργά το κυβερνητικό έργο, ενώ παράλληλα επιθυμεί να εκπέμπει την εικόνα ενός απλού πολίτη, ο οποίος πρωταγωνιστεί σε αυτό το πρωτόγνωρο πανδημικό σκηνικό, όπως οι υπόλοιποι συμπολίτες του. Αναφερόμενος στην κυβέρνηση και στην Επιτροπή Λοιμοξιολόγων, επιτυγχάνει τη διατήρηση κάποιων ουσιαστικών

αποστάσεων μεταξύ πομπού-δέκτη, οι οποίες όμως τίθενται στο περιθώριο λόγω της ψευδαίσθησης περί συμμετρικής σχέσης που πλανάται στον λόγο του. Αυτές οι πρακτικές συνεπικουρούν την απόφαση κλεισίματος όλων των εκπαιδευτικών ομάδων σε βάρος του ακροατηρίου, το οποίο οφείλει να ακολουθήσει πιστά τις οδηγίες, υπό το πνεύμα της εθνικής ενότητας και ομοψυχίας.

4.5 Επαναλειτουργία εκπαιδευτικών μονάδων, απόσπασμα 4ο

Στο τέταρτο τηλεοπτικό απόσπασμα επανεμφανίζεται ως κεντρικός ομιλητής ο καθηγητής λοιμωξιολογίας, κος Τσιόδρας, στις 19/5/2020⁵. Βασικό περιεχόμενο της τηλεοπτικής ενημέρωσης είναι η απόφαση ανοίγματος των σχολικών μονάδων δύο περίπου μήνες μετά την αναστολή της λειτουργίας τους (Μάρτιος-Μάιος 2020). Κατά τη διάρκεια της ομιλίας του, ο κος Τσιόδρας παρουσιάζει τα πιθανά μειονεκτήματα/πλεονεκτήματα των κυβερνητικών αποφάσεων με βάση τις θεωρίες που υπάρχουν εξαιτίας της έλλειψης δεδομένων και αναλύει τις πιθανές επιπτώσεις μίας παρατεταμένης αναστολής λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Ο ομιλητής εισέρχεται σε μία διαδικασία εξωτερίκευσης των ζητημάτων που τον απασχολούν, καθώς τον βλέπουμε να έχει απολέσει σε ένα μεγάλο ποσοστό το αυστηρό-επιστημονικό του προφίλ και να μοιράζεται τις ανησυχίες του, αναγνωρίζοντας παράλληλα πως κανένας δεν μπορεί να αποφασίσει για το καλό των παιδιών, παρά μόνο το οικείο οικογενειακό τους περιβάλλον. Το συγκεκριμένο απόσπασμα έχει αρκετό ενδιαφέρον, καθώς επιστρατεύεται ένας διαφορετικός τρόπος προσέγγισης τόσο του τηλεοπτικού κοινού όσο και γενικότερα της κατάστασης που επικρατεί εν καιρώ πανδημίας. Θα λέγαμε πως η πολιτεία και η Επιτροπή Λοιμωξιολόγων φαίνονται να επαναξιολογούν τα δεδομένα και να αναθεωρούν ορισμένες από τις κατευθυντήριες οδηγίες του παρελθόντος, σε μία προσπάθεια ανάκτησης του ελέγχου, ο οποίος δείχνει να χάνεται σταδιακά λόγω της συνεχούς εναλλαγής αποφάσεων.

Ο λόγος που κυριαρχεί στο τηλεοπτικό απόσπασμα είναι για ακόμα μία φορά, ο γραπτός. Το γραπτό κανάλι επικοινωνίας εξασφαλίζει στον κο καθηγητή μία αίσθηση ασφάλειας, γι' αυτό

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Xt24IEEMABs>

Το κομμάτι που τίθεται προς ανάλυση είναι από το 2:59 μέχρι το τέλος του βίντεο.

και σχεδόν σε ολόκληρη τη διάρκεια της ομιλίας του παραμένει αγκιστρωμένος στις γραπτές του σημειώσεις. Ένας τέτοιος όγκος αντικρουόμενων επιχειρημάτων και θεωριών δε θα μπορούσε να απομνημονευτεί, ώστε να παρατεθούν όλα αυτά τα δεδομένα με ακρίβεια και σαφήνεια ενώπιον του τηλεοπτικού κοινού. Σε μία τηλεοπτική ομιλία που αποσκοπεί στη νουθεσία, στην ενημέρωση και ενδεχομένως στην κριτική ορισμένων θεωριών, δε θα ήταν δυνατό να εξυπηρετηθούν στο έπακρο και με απόλυτη επιτυχία οι προαναφερθέντες σκοποί μέσω ενός άναρχα δομημένου προφορικού λόγου. Μοναδική εξαίρεση στον γενικό κανόνα κυριαρχίας του γραπτού λόγου αποτελούν τα τελευταία δευτερόλεπτα της ομιλίας (5:18-5:30), κατά τα οποία ο ομιλητής αποφασίζει να ανασηκώσει το βλέμμα του και να απευθυνθεί ευθέως στους τηλεθεατές, εκθέτοντας το τελευταίο του μήνυμά πριν ολοκληρωθεί η ενημέρωση.

Σε επίπεδο *απευθυντικότητας*, το βλέμμα του ομιλητή εξαιτίας του γραπτού διαύλου επικοινωνίας, εστιάζει κυρίως στις γραπτές του σημειώσεις παρά στο τηλεοπτικό κοινό. Πρόκειται λοιπόν για μία *εικονιστική πράξη προσφοράς*, καθώς ο κος Τσιόδρας προσφέρεται προς παρατήρηση. Κατά αυτόν τον τρόπο, το κοινό επικεντρώνεται περισσότερο στην παρατήρηση της απεικονιζόμενης οντότητας παρά στα λεγόμενά της. Ωστόσο, ο ομιλητής επιλέγει συχνά-πυκνά να αποκτήσει έστω και μία φευγαλέα βλεμματική επαφή με τους τηλεθεατές, σε μία προσπάθεια διατήρησης μίας υποτυπώδους σύνδεσης μαζί τους. Το σκηνικό αλλάζει άρδην στα τελευταία δευτερόλεπτα του βίντεο, όταν ο κος Τσιόδρας αποφασίζει να ανασηκώσει το βλέμμα του και να απευθυνθεί κοιτώντας κατάματα το τηλεοπτικό του κοινό. Είναι το χρονικό διάστημα (5:18-5:30) κατά το οποίο ζητείται από τους δέκτες να δώσουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα λεγόμενά του, τα οποία ο πομπός θεωρεί πως εμπεριέχουν το κεντρικό νόημα της εν λόγω ενημέρωσης (*εικονιστική πράξη απαίτησης*).

Εξετάζοντας τον τρόπο *εμπλοκής/αποστασιοποίησης* του τηλεοπτικού κοινού με τον ομιλητή, κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει τόσο το μέγεθος του κάδρου όσο και η γωνία λήψης. Παρατηρώντας λοιπόν το μέγεθος του κάδρου που επιλέγεται και συγκρίνοντάς το με τα υπόλοιπα τηλεοπτικά αποσπάσματα, γίνεται η διαπίστωση πως πρόκειται πλέον για μία μεσαία λήψη, η οποία συνιστά απομάκρυνση μεταξύ πομπού-δέκτη. Αυτός ο μέτριος βαθμός

οικειότητας που οικοδομείται, έρχεται εν μέρει να γεφυρωθεί μέσω μίας γωνίας λήψης, η οποία διατηρείται σταθερά στο ύψος των ματιών, προάγοντας τοιουτοτρόπως τη συμμετρία και την ισότητα μεταξύ των δύο πλευρών.

Όσον αφορά τις αναπαραστατικές επιλογές που κάνει ο ομιλητής με βάση την ΣΛΓ του Halliday, σε επίπεδο *λεξιλογίου* παρατηρείται ένα μοτίβο αρκετά διαφοροποιημένο από αυτά που έχουμε συνηθίσει. Η απουσία *επισημότητας* είναι ένα χαρακτηριστικό που κάνει την τηλεοπτική ανακοίνωση του κου Τσιόδρα να ξεχωρίζει σε σχέση με κάθε άλλη επίσημη συνέντευξη τύπου. Ο ομιλητής μέσα από ρητορικές ερωτήσεις (π.χ Είμαστε έτοιμοι; // Ποια είναι η καλύτερη...), οι οποίες δεν δύνανται να απαντηθούν, προσπαθεί να ενισχύσει το στοιχείο της διαλογικότητας και να τοποθετήσει το κοινό σε μία κεντρική θέση, η οποία θα του επιτρέψει να έχει μία πιο ενεργή συμμετοχή στην όλη διαδικασία. Το λεξιλόγιο χαρακτηρίζεται από μία συνεχή *δραματικότητα* (π.χ είναι εξαιρετικά δύσκολο//είναι ακόμα πιο δύσκολα//είναι πρακτικά εφικτή), η οποία είναι εμφανής σε όλο το φάσμα του τηλεοπτικού αποσπάσματος και επιτυγχάνεται μέσω επιθέτων και επιρρημάτων. Σε άλλα πάλι σημεία οι λέξεις-φράσεις συνοδεύονται από έντονο *συναισθηματικό φορτίο* (π.χ σύνθετο δίλημμα//αρκετά υπέρ και κάποιος ενδοιασμού// η αλήθεια είναι πως...), σε μία προσπάθεια του ομιλητή να έρθει πιο κοντά με τους τηλεοπτικούς του συμπολίτες και να τους συμπαρασύρει σε ακόμα μία προσπάθεια ανάσχεσης της διασποράς της νόσου. Χαρακτηριστικές επίσης είναι οι λεξιλογικές επιλογές που παραπέμπουν σε *πολεμικό σκηνικό* (π.χ το κοινωνικό κόστος θα μεγεθύνεται//στην κανονικότητα που τους στερήσαμε//η καταλληλότερη στρατηγική //ζούμε κάτι έκτακτο), οι οποίες γίνονται για να αναδειχθεί η κρισιμότητα της κατάστασης και το αβέβαιο του χαρακτήρα της. Τέλος, από την ανακοίνωση δεν απουσιάζουν φράσεις με *συμβουλευτικό ρόλο*, όπως «να έχουμε//να μπορούμε να έχουμε», «το τρίπτυχο να τηρείται προσεχτικά», «τι είναι καλύτερο για το παιδί τους//τι συμφέρει το παιδί τους πιο πολύ».

Συνεχίζοντας με τις αναπαραστατικές επιλογές και τη *μεταβιβαστικότητα*, άλλο ένα στοιχείο διαφοροποίησης είναι πως σε αυτό το τηλεοπτικό απόσπασμα ο ομιλητής περιορίζεται στη χρήση α' πληθυντικού προσώπου, προκειμένου να έρθει πιο κοντά με το υπόλοιπο κοινωνικό

σύνολο και γ' ενικό/πληθυντικό πρόσωπο, ώστε να παραθέσει τα δεδομένα που αφορούν κατά πρώτο λόγο τους μαθητές-παιδιά και κατά δεύτερο λόγο τους γονείς-κηδεμόνες. Με βάση την κλίμακα αιτιότητας, στη μεγαλύτερη διάρκεια της ενημέρωσης παρατηρείται *απαλοιφή του δράστη* (π.χ ορισμένες αποφάσεις...να λαμβάνονται//απαγορεύεται η είσοδος των γονέων//το κοινωνικό κόστος μεγεθύνεται) ή και *έμφαση στον δράστη* (π.χ είμαστε έτοιμοι//να έχουμε//να μπορούμε να έχουμε//δεν πρέπει να μείνουμε). Ενώ σε μικρότερη κλίμακα απαντώνται περιπτώσεις *απαλοιφής οποιουδήποτε δράστη* (π.χ το άνοιγμα...παραμένει σύνθετο δίλημμα). Σε επίπεδο διαδικασιών στις οποίες τοποθετείται το τηλεοπτικό κοινό, αυτές είναι *λεκτικές* (π.χ ό,τι και να εισηγηθεί η επιστημονική μας επιτροπή), *υπαρκτικές* (π.χ φαίνεται πως δεν υπάρχει καταλληλότερη στρατηγική//εκεί υπάρχουν άλλοι κανόνες), *υλικές* (π.χ δεν πρέπει να μείνουμε στην περιπτωσιολογία), *νοητικές* (π.χ εκεί είναι σαφές πως) και *συσχετιστικές* (π.χ η δεδομένη χρονική στιγμή μοιάζει η καταλληλότερη// το άνοιγμα...παραμένει ένα σύνθετο δίλημμα).

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση με τις διαπροσωπικές επιλογές του ομιλητή και εξετάζοντας τη *δείξη προσώπου*, παρατηρείται μία καλά ενορχηστρωμένη προσπάθεια ενσωμάτωσης του απεικονίζοντα στο κοινωνικό σύνολο. Αυτή προσδοκάται να επιτευχθεί μέσω της χρήσης α' πληθυντικού προσώπου (π.χ να μείνουμε//να ζούμε//να μην μείνουμε), αλλά και ενός πλήθους κτητικών αντωνυμιών (π.χ τα παιδιά μας//στις γειτονιές μας//τη γνώμη μου). Με αυτό τον τρόπο ο ομιλητής αναδεικνύει τη θέση του μέσα στην κοινωνία, ενώ παράλληλα επιδιώκει την προαγωγή του αισθήματος συλλογικής ευθύνης που οφείλει να χαρακτηρίζει την κοινωνία στο σύνολό της. Παράλληλα μέσω της επιλογής του γ' ενικού/πληθυντικού προσώπου, ο κος Τσιόδρας είτε απευθύνεται στις κοινωνικές ομάδες που επιθυμεί (π.χ παιδιά, γονείς), έτσι ώστε να τις φέρει προ των ευθυνών τους (π.χ οι οικείοι θα πάρουν την καλύτερη απόφαση//οι διεθνείς οργανισμοί προτείνουν//ό,τι και να αποφασίσει η επιστημονική μας επιτροπή και η πολιτεία), είτε συνδυάζει την επιλογή του με την παθητική φωνή, προκειμένου να απαλειφθεί η δείξη προσώπου μετατρέποντας το ύφος σε απρόσωπο από προσωπικό (π.χ ορίζοντιες αποφάσεις...να λαμβάνονται//το τρίπτυχο να τηρείται). Οι *γλωσσικές πράξεις* που έχουν επιλεγεί διακρίνονται σε: *αποφαντικές* (π.χ το

άνοιγμα... παραμένει ένα σύνθετο δίλημμα), *κατευθυντικές* (π.χ δεν πρέπει να μείνουμε//να μην μείνουμε), *δεσμευτικές* (π.χ το κοινωνικό κόστος θα μεγεθύνεται) και *εκφραστικές* (π.χ ζούμε κάτι έκτακτο//να επιστρέψουν τα παιδιά... που τους στερήσαμε). Τέλος, η *τροπικότητα* αξιολογείται ως *επιστημική* (π.χ είναι σαφές//μπορεί να μη λειτουργεί καλά), ως *δεοντική* (π.χ δεν πρέπει να μείνουμε//να μη μείνουμε σε αυτό) και ως *αξιολογική* (π.χ η δεδομένη... είναι η καταλληλότερη//το τρίπτυχο...προσεχτικά//παραμένει σύνθετο δίλημμα).

Φτάνοντας στο τέλος της ανάλυσης του τέταρτου αποσπάσματος και κατόπιν εξέτασης όλων αυτών των επιμέρους στοιχείων, πρωτεύουσας σημασίας είναι η αξιολόγηση της ταυτότητας που προσπαθεί να κατασκευάσει ο ομιλητής μέσα από τις αναπαραστατικές/διαπροσωπικές του επιλογές. Ο κος Τσιόδρας μέσα από αυτή την τηλεοπτική ανακοίνωση παρουσιάζει την εικόνα ενός ευαίσθητου επιστήμονα, ο οποίος ενδιαφέρεται για το καλό όλων, ενώ παράλληλα αναγνωρίζει τις δυσκολίες και τους κινδύνους που εγκυμονούν οι κυβερνητικές-επιστημονικές αποφάσεις που λαμβάνονται. Χρησιμοποιώντας κτητικές αντωνυμίες (π.χ τα παιδιά μας) και α' πληθυντικό πρόσωπο (π.χ ζούμε κάτι έκτακτο) βάζει τους τηλεθεατές στην διαδικασία να πιστέψουν, πως απέναντί τους έχουν έναν άνθρωπο «δικό τους», ο οποίος μοιράζεται τις ίδιες ανησυχίες και βιώνει τις ίδιες δυσκολίες με αυτούς. Ο απεικονιζόμενος σε αυτό το τηλεοπτικό κομμάτι, προτιμά να ενταχθεί στο στρατόπεδο των πολιτών, παρά σε εκείνο των επιστημόνων ή της κυβέρνησης, καθώς τα μέτρα που λαμβάνονται δείχνουν να μη λειτουργούν αποτελεσματικά ή πως δεν στηρίζονται σε συγκεκριμένες έρευνες και επιστημονικά δεδομένα, αφού η πανδημία βρίσκεται ακόμα στις απαρχές της και δεν υπάρχει προγενέστερη εμπειρία. Ο παραινετικός και συμβουλευτικός ρόλος εξακολουθεί να δεσπόζει (π.χ πρέπει να//να μην μείνουμε), αλλά πλέον ο ομιλητής εμφανίζεται πιο διστακτικός. Αυτό αποδεικνύεται στα τελευταία δευτερόλεπτα της ανακοίνωσης, όπου ο κος Τσιόδρας αναγνωρίζει πως μόνο το οικείο περιβάλλον των ανηλίκων γνωρίζει, τι είναι καλύτερο και πιο συμφέρον για τα παιδιά. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται μία απαλοιφή των ευθυνών που ενδεχομένως βαραινούν την Επιτροπή και την πολιτεία, σε μία προσπάθεια το κοινό να αναλάβει και εκείνο ένα μερίδιο του κοινωνικού κόστους. Το σύνολο αυτών των χαρακτηριστικών επιτρέπει την ύπαρξη μία περισσότερο εξομαλυσμένης σχέσης μεταξύ

πομπού-δέκτη, η οποία βασίζεται στην ημέτερη ανάληψη ευθυνών. Συμπερασματικά, ο εξουσιαστικός ρόλος του ομιλητή παραμένει ενεργός, αλλά επιλέγεται να περιοριστεί προς όφελος του κυβερνητικού έργου.

4.6 Σύγκριση του τρίτου και τέταρτου αποσπάσματος

Κοινό πεδίο αναφοράς στα δύο αυτά αποσπάσματα αποτελέσαν τα μέτρα της κυβέρνησης υπό την καθοδήγηση της Επιτροπή Λοιμωξιολόγων, αναφορικά με τη λειτουργία ή μη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας. Κεντρικοί πρωταγωνιστές ήταν ο κος Κικίλιας και ο κος Τσιόδρας, οι οποίοι παρόλο που αμφότεροι λειτουργούσαν ως θεσμικά όργανα του κράτους, επιχείρησαν μία διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων· τόσο σε επίπεδο αναπαραστατικών/διαπροσωπικών επιλογών, όσο και στην ταυτότητα που επέλεξαν να κατασκευάσουν με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μίας ισότιμης σχέσης με το τηλεοπτικό τους κοινό. Αυτές οι διαφοροποιήσεις και οι ομοιότητες στις στρατηγικές των δύο ομιλητών είναι που θα αναλυθούν στην παρούσα υποενότητα.

Ξεκινώντας με τις αναπαραστατικές επιλογές γενικότερα και το *λεξιλόγιο* ειδικότερα, ο Υπουργός Υγείας χρησιμοποιεί έναν αρκετά πιο επίσημο λόγο, ο οποίος είναι αναμενόμενος αφού πρόκειται για μία πολιτική ενημέρωση υγειονομικού περιεχομένου, η οποία αναμένεται να καθορίσει την εξέλιξη των πραγμάτων στην χώρα και να επηρεάσει ένα τεράστιο μέρος της κοινωνίας. Ο κος Κικίλιας παραθέτει γεγονότα και ανακοινώνει τα νέα μέτρα, επιλέγοντας παράλληλα να επαναλαμβάνει ορισμένες λέξεις, όταν κρίνει πως «πρέπει» να τονιστούν. Το αυστηρό του ύφος φέρνει τους θεατές προ των ευθυνών τους, ενώ μία μειωψηφία δραματικών εκφράσεων ή το συναισθηματικά φορτισμένο κλείσιμο της ομιλίας του δεν είναι ικανά να αφήσουν στο κοινό περιθώρια παράκαμψης των νέων μέτρων. Στον αντίποδα, ο καθηγητής λοιμωξιολογίας, παρά την επισημότητα και τη σοβαρότητα της κατάστασης, τάσσεται υπέρ μίας πιο ανεπίσημης και προσφιλούς προς τον κοινό έκφρασης του λόγου. Ο κος Τσιόδρας εμφανίζεται φανερά επηρεασμένος από τις συνεχείς εναλλαγές αποφάσεων, οι οποίες έχουν αρχίσει να δημιουργούν δυσαρέσκεια στον ελληνικό λαό. Ο ίδιος έχοντας αφουγκραστεί τον παλμό της κοινωνίας, επιλέγει να χρησιμοποιήσει ένα συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο που θα τον φέρει πιο κοντά με τους συμπολίτες του.

Άλλοτε το λεξιλόγιό του παίρνει πολεμική χροιά, ώστε να αναδειχθεί ο έκτακτος χαρακτήρας της πανδημικής κατάστασης· ενώ άλλοτε πάλι διατυπώνει ρητορικά ερωτήματα, τα οποία δεν δύναται να απαντήσει εκείνος αλλά ούτε και το κοινό που τον παρακολουθεί. Με αυτό τον τρόπο προσπαθεί να μετριάσει τις ευθύνες που βαραίνουν τους πολιτειακούς θεσμούς και να μοιράσει ένα μέρος αυτών στους δέκτες, τους οποίους στο τέλος χρήζει ως τους πλέον κατάλληλους για να επιλέξουν το καλύτερο για τα παιδιά τους.

Σε επίπεδο *μεταβιβαστικότητας*, στο τρίτο απόσπασμα επιλέγεται κυρίως το α' ενικό/πληθυντικό και το γ' πληθυντικό πρόσωπο. Η εναλλαγή προσώπων από τον κο Κικίλια γίνεται συνειδητά προς εξυπηρέτηση διαφορετικών σκοπών. Με το α' πληθυντικό πρόσωπο προσπαθεί να πείσει τους πολίτες πως αποτελεί ενεργό μέλος της ομάδας τους, ενώ με το α' ενικό τους υπενθυμίζει τον πολιτειακό ρόλο που κατέχει. Τέλος, με το γ' πληθυντικό επιλέγει να απευθυνθεί σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (π.χ γονείς), ώστε να τους επιρρίψει ευθύνες και να καταστεί περισσότερο σαφής. Από την άλλη μεριά, ο κος Τσιόδρας στο τέταρτο απόσπασμα δεν χρησιμοποιεί καθόλου το α' ενικό πρόσωπο, καθώς θεωρεί πως περισσότερο σημαντική είναι η κατασκευή μίας σχέσης εμπιστοσύνης και ισοτιμίας με το κοινό, παρά η προβολή του θεσμικού του ρόλου. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του α' πληθυντικού, ενώ παράλληλα υπάρχει και το γ' πληθυντικό, όταν ο ομιλητής αναφέρεται στα παιδιά ή τους γονείς. Οι *διαδικασίες* που επιλέγονται διαφέρουν, καθώς στο τρίτο τηλεοπτικό κομμάτι χρησιμοποιούνται μόνο *λεκτικές, νοητικές και υλικές*, ενώ στο τέταρτο απαντάται όλο το φάσμα των διαδικασιών προσθέτοντας τις *υπαρκτικές* και τις *συσχετιστικές*. Διαφοροποίηση υπάρχει και στην *κλίμακα αιτιότητας*. Στην ανακοίνωση του Υπουργού Υγείας επικρατεί η *έμφαση στον δράστη* και η *απαλοιφή του*, ενώ σε εκείνη του κου Τσιόδρα σε ένα μόνο σημείο υπάρχει και *απαλοιφή του οποιουδήποτε δράστη* (π.χ το άνοιγμα... παραμένει σύνθετο δίλημμα).

Συγκρίνοντας τις διαπροσωπικές επιλογές, παρατηρείται πως η *δείξη προσώπου* διαφοροποιείται μεταξύ των δύο αποσπασμάτων. Στο τέταρτο βίντεο απουσιάζει το α' ενικό πρόσωπο σε σχέση με το πρώτο, ενώ επικρατεί και ένα πιο προσωπικό ύφος, μετατρέποντας την ομιλία του κου Τσιόδρα σε περισσότερο διεπιδραστική. Επίσης υπάρχει πλήθος κτητικών

αντωνυμιών, οι οποίες ενισχύουν ακόμα δυναμικότερα την προσπάθεια γεφύρωσης της απόστασης μεταξύ πομπού-δέκτη. Η *τροπικότητα* παραμένει αμετάβλητη (δεοντική, επιστημική, αξιολογική) μεταξύ των δύο ανακοινώσεων, ενώ σε επίπεδο *γλωσσικών πράξεων*, στο τέταρτο απόσπασμα κυριαρχούν οι εκφραστικές, οι οποίες απουσιάζουν παντελώς από το τρίτο. Αυτό φυσικά οφείλεται στο πιο προσωπικό ύφος που χαρακτηρίζει την ανακοίνωση του κου Τσιόδρα.

Με βάση το μοντέλο της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού, η *απευθυντικότητα* διαφέρει αρκετά στις δύο αυτές ομιλίες. Από τη μία ο κος Κικίλιας επιλέγει να απευθυνθεί άμεσα στους τηλεθεατές ως μία εικονιστική πράξη απαίτησης, ενώ από την άλλη μεριά ο κος Τσιόδρας επηρεασμένος περισσότερο από τον γραπτό διάυλο επικοινωνίας, κοιτά κατά κανόνα τις σημειώσεις του ως μία πράξη εικονιστικής προσφοράς. Ωστόσο, τα δεδομένα αλλάζουν κατά τη διάρκεια της ομιλίας του κου Τσιόδρα, ο οποίος αποφασίζει να ανασηκώσει το βλέμμα του προς το τέλος της ομιλίας του απευθυνόμενος στους τηλεθεατές. Η *εμπλοκή/αποστασιοποίηση* του κοινού στο τρίτο απόσπασμα είναι μεγαλύτερη, καθώς επιλέγεται μία κοντινή γωνία λήψης που βρίσκεται στο ύψος των ματιών των θεατών. Έτσι δημιουργείται μία σχέση ισοτιμίας. Αντιθέτως, η επιλογή ενός κάδρου μεσαίου μεγέθους, παρά την ίδια ισοϋνή γωνία λήψης στο τέταρτο απόσπασμα, προδιαθέτει έναν μέτριο βαθμό οικειότητας αυξάνοντας την κοινωνική απόσταση μεταξύ του ομιλητή-κοινού.

Ολοκληρώνοντας την σύγκριση των δύο αποσπασμάτων, ιδιαίτερη προσοχή αξίζει να δοθεί στην ταυτότητα των δύο ομιλητών και στον ρόλο που διαδραματίζουν τα παιδιά στην διάδοση της πανδημίας. Θα ήταν δόκιμο να λεχθεί πως οι δύο ομιλητές επιλέγουν έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του κοινού, παρά τους κοινούς στόχους που έχουν θέσει. Δηλαδή την ενημέρωση των πολιτών, την ανακοίνωση των κυβερνητικών αποφάσεων και την καθοδήγηση την κοινής γνώμης προς αναχαίτιση της διασποράς της πανδημίας. Για παράδειγμα, ο κος Κικίλιας αποφασίζει να διατηρήσει το απρόσωπο προφίλ, το οποίο του εξασφαλίζει η θέση ευθύνης που κατέχει. Επιλέγει να διατηρήσει μία σχέση απόστασης από το τηλεοπτικό του κοινό, παρουσιάζοντας τους κανόνες και ζητώντας την *απαρέγκλιτη εφαρμογή* τους. Αυτήν την ταυτότητα έρχεται να ενισχύσει το αυστηρό του ύφος και η

προειδοποίησή του προς τους γονείς (π.χ Πρέπει όλοι να επιδείξουμε ατομική ευθύνη. Και συγκεκριμένα οι γονείς να περιορίσουν τα παιδιά!). Από την άλλη βέβαια πλευρά, η επιλογή μίας κοντινής λήψης στο ύψος των ματιών και η επιθυμία του να απευθυνθεί σε όλους τους Έλληνες, τοποθετώντας τον εαυτό του στον κοινωνικό ιστό μέσω του α' πληθυντικού προσώπου· αποτελούν μία συντονισμένη προσπάθεια εξομάλυνσης της σχέσης ομιλητή-κοινού και δημιουργίας μίας ψευδαίσθησης ισοτιμίας.

Στην αντίπερα όχθη, ο κος Τσιόδρας έρχεται να θέσει νέους κανόνες στρατηγικής και να επιτύχει τους στόχους της κυβερνητικής ομάδας μέσω ενός πιο προσωπικού και συναισθηματικά φορτισμένου ύφους. Ερχόμενος για ακόμα μία φορά σε θέση αναθεώρησης των κυβερνητικών μέτρων, τα οποία είχε ανακοινώσει πριν ένα μήνα ο κος Κικίλιας στο έτερο τηλεοπτικό απόσπασμα· αποφασίζει έμμεσα να απολογηθεί για αυτήν την αναταραχή που δημιουργείται και να την αιτιολογήσει αναγνωρίζοντας τα αχαρτογράφητα νερά στα οποία κινείται η επιστημονική κοινότητα παγκοσμίως. Για αυτούς τους λόγους επιλέγει ένα περισσότερο κοινωνικό πρόσωπο, το οποίο κατανοεί τις ανησυχίες και τις εντάσεις και τάσσεται με το μέρος της κοινωνίας. Μέσω του α' πληθυντικού προσώπου και των κτητικών αντωνυμιών έρχεται να αναγνωρίσει τα Ελληνόπουλα ως και δικά του παιδιά. Αυτό αυτόματα εμπεριέχει ένα συναισθηματικό φορτίο, το οποίο συνοδεύεται από τη νουθεσία στους γονείς να αναλάβουν εκείνοι προσωπικά την ευθύνη των παιδιών τους. Όλες αυτές οι πρακτικές αποτελούν μία εξελισσόμενη προσπάθεια που αποσκοπεί στο να μη διαρρηχθεί η σχέση εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος γενικότερα και την επιστημονική κοινότητα ειδικότερα. Η κατάσταση εξομαλύνεται και εδώ μέσω των λειτουργιών της εικόνας. Τόσο η απουσία οπτικής επαφής του κου Τσιόδρα με το κοινό, όσο και η επιλογή μίας μεσαίας λήψης έρχονται να εξισορροπήσουν το επίπεδο της κοινωνικής απόστασης.

Κλείνοντας, ιδιαίτερα σημαντικός και στα δύο αποσπάσματα αποτελεί ο ρόλος των παιδιών στην εξέλιξη των πραγμάτων. Επειδή αμφοτέρως οι ανακοινώσεις αφορούν τη λειτουργία ή μη των σχολείων, οι μαθητές θεωρούνται παράγοντες διαμόρφωσης της κοινωνικής πραγματικότητας. Στο τρίτο τηλεοπτικό απόσπασμα ο ομιλητής επικεντρώνεται περισσότερο στην ανακοίνωση του μέτρου που αφορά τα παιδιά, παρά στις ενδεχόμενες αρνητικές

επιπτώσεις που αυτό μπορεί να επιφέρει σε αυτά. Ουσιαστικά τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως εν δυνάμει φορείς του ιού, οι οποίοι δυνητικά συμβάλλουν στην εξάπλωση της πανδημίας. Στηριζόμενοι σε αυτόν τον ισχυρισμό, οι πολιτειακοί θεσμοί αποφασίζουν την αναστολή της λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Ο κος Κικίλιας απευθύνεται ευθέως στην κοινωνική ομάδα των γονέων, απαιτώντας από αυτούς να περιορίσουν τα παιδιά τους. Μέσω αυτής την κατευθυντικής διαδικασίας, ο ομιλητής προστάζει τους γονείς να επιβάλουν την τάξη, στην οποία δεν μπορούν να συμμορφωθούν από μόνοι τους «οι ανήλικοι δράστες». Εξίσου σημαντική είναι και η δεσμευτική διαδικασία του Υπουργού Υγείας, ο οποίος υπόσχεται ειδική μέριμνα για τους γονείς των ανηλίκων, ώστε και αυτοί με την σειρά τους να συμμορφωθούν στις πολιτειακές επιταγές.

Σε αντιδιαστολή με όλα τα προηγούμενα και την προσπάθεια ανάδειξης των παιδιών σε «πηγές κινδύνου» για την δημόσια υγεία, στο τελευταίο τηλεοπτικό απόσπασμα η ενημέρωση επικεντρώνεται στην ζύγιση των δεδομένων και στην θεωρία πως ο εγκλεισμός των παιδιών έχει περισσότερο αρνητικό αντίκτυπο σε αυτά, παρά θετικό. Ο κος Τσιόδρας διερωτάται, «Είμαστε έτοιμοι να κρατήσουμε τα παιδιά μας σε απομόνωση;». Αυτό το ρητορικό ερώτημα θέτει την πολιτεία και τους γονείς προ των ευθυνών τους, μετατρέποντας πλέον τα παιδιά από δράστες, σε θύματα. Επισημαίνοντας πως «οι κίνδυνοι είναι περισσότεροι από το όφελος των παιδιών» και πως «η δεδομένη χρονική στιγμή μοιάζει η καταλληλότερη» τάσσεται ξεκάθαρα υπέρ του ανοίγματος των σχολείων. Παράλληλα αναγνωρίζει τις λάθος επιλογές της Επιτροπής και της πολιτείας μέσω της αποφαντικής γλωσσικής πράξης «τα παιδιά να επιστρέψουν στην κανονικότητα που τους στερήσαμε». Με αυτόν λοιπόν τον τρόπο τα λεγόμενα των δύο ομιλητών ως προς τον ρόλο των παιδιών, μοιάζουν να υπεισέρχονται σε συγκρουσιακή τροχιά. Κάπως έτσι φαίνεται πως στο τέταρτο τηλεοπτικό απόσπασμα, δημιουργείται μία νέα πραγματικότητα, η οποία αναιρεί την προηγούμενη, όπως συνέβη και με τα δύο πρώτα βίντεο που αναλύθηκαν.

5. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία εξετάστηκαν τέσσερα ειδησεογραφικά τηλεοπτικά αποσπάσματα που αναφέρονται στη χρησιμότητα ή μη της χρήσης μάσκας και στη λειτουργία ή μη των σχολείων κατά την περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού. Αρχικά εντοπίστηκε σε κάθε τηλεοπτικό απόσπασμα ο διάυλος επικοινωνίας που επιλέχθηκε από τον εκάστοτε ομιλητή, προκειμένου να εκφράσει τα μηνύματά του στο τηλεοπτικό κοινό. Σε αυτό το σημείο παρατηρήθηκε πως πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε και στα τέσσερα αποσπάσματα ο γραπτός λόγος, λόγω της επιστημότητάς του και της ανάγκης των απεικονιζόμενων να στηρίζονται διαρκώς σε σημειώσεις που είχαν κρατήσει πριν την έναρξη της ομιλίας τους. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και σε επίπεδο λεξιλογίου, το οποίο ως επί το πλείστον θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως επίσημο, δραματικό και με ορισμένα σημεία συναισθηματικής φόρτισης, τα οποία υιοθετήθηκαν με στόχο την εύνοια και την πίστη των πολιτών στα λεγόμενά τους. Η λεξιλογική συναισθηματική φόρτιση επικράτησε κυρίως στο τέταρτο απόσπασμα, κατά το οποίο ο κος Τσιόδρας ήρθε για άλλη μία φορά αντιμέτωπος με το κοινό (είχε έρθει και στο δεύτερο), αφού κλήθηκε να ανακοινώσει νέα επιδημιολογικά μέτρα, τα οποία αναιρούσαν όσα είχαν ανακοινωθεί στο τρίτο βίντεο.

Με βάση το μοντέλο της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδιασμού των Kress και Van Leeuwen, αναλύθηκε η λειτουργία της απευθυντικότητας αλλά και η εμπλοκή/αποστασιοποίηση των πολιτών απέναντι στα μέτρα της πανδημίας. Σε όλα τα βίντεο επιλέχθηκε από τους ομιλητές μία γωνία λήψης στο ύψος των ματιών, ώστε να οικοδομηθεί μία σχέση ισοτιμίας μεταξύ αυτών και των τηλεθεατών. Το ίδιο ίσχυσε και με το μέγεθος του κάδρου, το οποίο σε όλες τις ενημερώσεις, εκτός από την τελευταία (μεσαίο), ήταν μεγάλο. Αυτό επιλέχθηκε με μοναδικό σκοπό την γεφύρωση της απόστασης μεταξύ πομπού-δέκτη και την ενεργότερη εμπλοκή του δεύτερου στα μέτρα κατά της πανδημίας.

Μέσω της ΣΛΓ του Halliday, εξετάστηκαν οι αναπαραστατικές και διαπροσωπικές επιλογές των ομιλητών, ώστε να εντοπιστούν οι διαδικασίες που τοποθετείται το κοινό με βάση την κλίμακα αιτιότητας γενικά, αλλά και για να πεισθεί για τη (μη) χρήση μάσκας ειδικά. Στα

δύο πρώτα αποσπάσματα, ο ομιλητής μέσω ενός εύρους διαδικασιών (λεκτικών, νοητικών, υλικών, συσχετιστικών) προσπαθεί να παρουσιάσει την κοινωνική πραγματικότητα στο κοινό και να το πείσει να ακολουθήσει τις οδηγίες της πολιτείας και της Επιτροπής Λοιμωξιολόγων. Επιδιώκει να φέρει την κοινωνία προ των ευθυνών της, ενώ μέσω υπαρκτικών διαδικασιών επισημαίνει στο δεύτερο βίντεο πως ο κίνδυνος είναι υπαρκτός, γι' αυτό εξάλλου έχει τεθεί και το απαγορευτικό. Παρεμφερής στρατηγική ακολουθείται και στα άλλα δύο αποσπάσματα, δίνοντας όμως στην κοινωνική ομάδα των παιδιών ένα εναλλασσόμενο ρόλο θύτη-θύματος. Στην τρίτη ενημέρωση ο κος Κικίλιας στοχοποιεί τα παιδιά, θεωρώντας τα ακούσιους φορείς του ιού, ενώ στο τέταρτο ο κος Τσιόδρας τα παρουσιάζει ως θύματα των περιοριστικών μέτρων που τους έχουν επιβληθεί. Με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνεται η θεωρία πως μέσω του ειδησεογραφικού λόγου, αναπαρίσταται μία κοινωνική πραγματικότητα, η οποία εξυπηρετεί πολιτικούς ή ιδεολογικούς σκοπούς και πως δεν φέρει καμία εγγύηση αντικειμενικότητας, σταθερότητας και αξιοπιστίας.

Η δείξη του προσώπου, οι γλωσσικές πράξεις και η τροπικότητα διαδραματίζουν έναν εξίσου ενεργό ρόλο στην ταυτότητα που προσδοκούν να κατασκευάσουν οι ομιλητές προς επίτευξη των στόχων τους. Επιλέγοντας κατά κύριο ρόλο αποφαντικές και κατευθυντικές γλωσσικές πράξεις, οι ομιλητές προσπαθούν να προβάλλουν τα δεδομένα και να νουθετήσουν τους συμπολίτες τους, ώστε να ακολουθήσουν απαρέγκλιτα τα μέτρα που ανακοινώνονται. Εάν εξαιρέσουμε το πρώτο βίντεο, στα υπόλοιπα τρία οι απεικονίζοντες δεσμεύονται για τα λεγόμενά τους πάνω στην αγωνιώδη προσπάθειά τους να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του κοινού. Τοιουτοτρόπως, οι ομιλητές παρουσιάζονται στην τηλεοπτική οθόνη ως ευσυνείδητοι, αξιόπιστοι και ευαίσθητοι πολίτες, οι οποίοι αγωνίζονται για το κοινό καλό και φυσικά στηρίζουν το κυβερνητικό έργο, το οποίο πάντα λειτουργεί με γνώμονα το συμφέρον του πολίτη. Η ταυτότητά τους φυσικά σφυρηλατείται και μέσω της δείξης προσώπου, δηλαδή των ρηματικών τους επιλογών, των αντωνυμιών που χρησιμοποιούν και των προσώπων του ρήματος. Πάγια τακτική αποτελεί η χρήση α' πληθυντικού προσώπου, όταν οι πρωταγωνιστές επιθυμούν να γίνουν ένα με το τηλεοπτικό κοινό. Ενώ, όταν θέλουν να

διαφοροποιήσουν την θέση τους ή να απευθυνθούν σε μία συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, τότε επιλέγεται α' ενικό και γ' ενικό/πληθυντικό πρόσωπο για τις αντίστοιχες περιπτώσεις. Συνοψίζοντας, η κριτική ανάλυση των τηλεοπτικών αποσπασμάτων επιβεβαιώνει πως ο ειδησεογραφικός λόγος είναι πάντοτε ιδεολογικά φορτισμένος και αναπαριστά την κοινωνική πραγματικότητα από ορισμένες μόνο όψεις. Πρόκειται για μία υπόρρητα κατασκευασμένη πραγματικότητα, η οποία αναδιαμορφώνεται και μεταπλάθεται με βάση τις επιταγές των ισχυρών κοινωνικά ομάδων που κινούν τα νήματα του δημοσιογραφικού χώρου. Η κριτική στάση απέναντι σε κάθε μορφή κειμένου μαζικής κουλτούρας αποτελεί μονόδρομο και μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης την οποία προάγει τόσο η ΣΛΓ του Halliday, όσο και η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού των Kress και Van Leeuwen.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2011) *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας* (3η εκδ.). Αθήνα: Νήσος

Αρχάκης, Α., Φτερνιάτη, Α. & Δούκα, Α. (2018). Αναλύοντας κριτικά την ειδησεογραφική αξιολόγηση στον ημερήσιο τύπο: Προτάσεις διδακτικής αξιοποίησης στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών. Στο *Figura in Praesentia: Μελέτες αφιερωμένες στον Καθηγητή Θανάση Νάκα*, Κ.Δ. Ντίνας (επιμ.). Αθήνα: Πατάκης, σελ.1-29

Γιαλαμπούκη, Ε. (2008) *Δημοσιογραφικός λόγος και διακειμενικότητα* (Διδακτορική διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.

Δούκα, Α., Φτερνιάτη, Α. & Αρχάκης, Α. (2014). Ο δημοσιογραφικός Λόγος ως αντικείμενο διδασκαλίας: Κριτική αποτίμηση. Στο Ε. Γρίβα, Δ. Κουτσογιάννης, Κ. Ντίνας, Α. Στάμου, Α. Χατζηπαναγιωτίδη & Σ. Χατζησαββίδης (επιμ.), *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη»*, Διαθέσιμο στο <http://www.nured.uowm.gr/drama/PRAKTIKA.htm>

Kalantzis, M. & Cope, B. (2001). «Πολυγραμματισμοί». Στο Α. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο στο http://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/guide/thema_e2/index.html

Κουτσογιάννης, Δ. (2011). *Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητες*. Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη

Λύκου, Χ. (2000). *Η Συστημική λειτουργική γραμματική του M.A.K. Halliday*. Γλωσσικός Υπολογιστής II. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Μιχάλης, Α. (2014). Κριτική ανάλυση λόγου: Δυνατότητες και προβλήματα εφαρμογής στη γλωσσοεκπαιδευτική διαδικασία. Στο Γρίβα, Ε., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α.Γ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., & Χατζησαββίδης, Σ. (επιμ.), *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου: Ο κριτικός γραμματισμός στη σχολική πράξη*, Δράμα 1-3 Νοεμβρίου 2013.

Μπουτουλούση, Ε. (2001). Γλωσσική επίγνωση. Στο Α. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Παπαδημητρίου, Φ. (2010). Η κοινωνική σημειωτική προσέγγιση της οπτικής επικοινωνίας. Εισαγωγικό Σημείωση Στο *Η Ανάγνωση των Εικόνων*. G. Kress & T. van Leeuwen. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 7-24.

Πολίτης, Π. (2001). Μέσα μαζικής ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους. Στο Χριστίδης, Α.-Φ. (εκδ.) *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. (σελ.114-120) Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Πολίτης, Π. (2014). Ο λόγος των ΜΜΕ. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού & Β. Τσάκωνα (επιμ.), *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: Νήσος, σελ479-520.

Στάμου, Α. Γ. (2007). Η Κριτική Ανάλυση Λόγου και η σχέση της με την κυρίαρχη κοινωνιογλωσσολογία. Στο Φ. Γκικόπουλος, Ε. Κασάπη & Φ. ΚισκήραΚαζαντζή (επιμ.), *Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ (Τόμος ΙΙ), Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας* (σελ.105-112). Θεσσαλονίκη: University Studio Press

Στάμου Α.Γ. (2011). Η κριτική ανάλυση λόγου των περιβαλλοντικών κειμένων: Προς μια κριτική γλωσσική επίγνωση. *12 Κείμενα για τη Γλωσσολογία: Ιωάννινα, 2004-2008, Πρακτικά των Ετήσιων Συναντήσεων του Τομέα Γλωσσολογίας*: Πινακάτες Πηλίου: Κοντύλι, σελ. 179-193.

Στάμου Α.Γ. (2012). Αναπαραστάσεις της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας: Αναλυτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. *Γλωσσολογία/Glossologia* 20: 19-38. Διαθέσιμο στο:<http://glossologia.phil.uoa.gr/node/82>

Στάμου Α.Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού, Β. Τσάκωνα (επιμ.) *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*, Νήσος: Αθήνα, σελ.149-187.

Χατζησαββίδης, Σ. (2001). Ο δημοσιογραφικός λόγος σε ελληνική γλώσσα: ρητές γλωσσικές επιλογές και υπόρρητες αναφορές. *Μέντορας*, 4, σσ. 214-221.

Ξενόγλωσσες

Almurashi, W. A. (2016). An Introduction to Halliday's Systemic Functional Linguistics. *Journal for the Study of English Linguistics*, (4)1, pp. 70-80.

Baynham, M. (2002). Πρακτικές γραμματισμού, Μεταίχμιο: Αθήνα

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N. (1993). Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public Discourse: The Universities. In *Discourse and Society*, 4(2), pp. 133-168

Fairclough, N. (2003). *Analyzing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge

Halliday, M.A.K. & Matthiessen, C. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. London: Routledge

Mogashoa, T. (2014). Understanding Critical Discourse Analysis in Qualitative Research. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)*, 1(7), pp. 104-113

Morgan, A. (2010). Discourse Analysis: An overview for the Neophyte Researcher. *Journal of Health and Social Care Improvement*, 1, pp. 1-7

Naeem B. S, Bhatti R. & Khan A. (2020). *An exploration of how fake news is taking over social media and putting public health at risk*, Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου, 2021, από <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/hir.12320>

Pereault F. M. & Pereault P. G. (2021). *Journalists on COVID-19 Journalism: Communication Ecology of Pandemic Reporting*, Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου, 2021, από <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0002764221992813>

Posetti J., Bell E. & Brown P. (2020). *Journalism and the Pandemic: a global snapshot of impacts*, Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου, 2021, από <https://www.icfj.org/our-work/journalism-and-pandemic-survey>

Renkema, J. (1984). Text linguistics and Media: an experimental inquiry into coloured news reporting. Στο W. van Peer & J. Renkema (ed.), *Pragmatics and Stylistics*. Leuven: Acco.

Taylor S. (2013) *What is Discourse Analysis?*. Bloomsbury Publishing. Ανακτήθηκε 27 Ιουλίου, 2021 από: <https://www.bloomsburycollections.com/book/what-is-discourse-analysis/ch1-introduction>

Van Leeuwen, T. (2009) Chapter 18. Critical discourse analysis . Στο Renkema, J. (ed) *Discourse of course. An Overview of Research in Discourse studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 277-291

Van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: A plea for diversity. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 95-121). London: Sage Publications.

Wodak, R. (2001). The Discourse-historical Approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 62-94). London: Sage Publications.

Παράρτημα Α

Τηλεοπτικό απόσπασμα 1ο

<https://www.youtube.com/watch?v=diKCCVDv01A>

Παράρτημα Β

Τηλεοπτικό απόσπασμα 2ο

<https://www.youtube.com/watch?v=wYqs8MEGOPc>

Παράρτημα Γ

Τηλεοπτικό απόσπασμα 3ο

<https://www.youtube.com/watch?v=6sMhAiUeiys>

Παράρτημα Δ

Τηλεοπτικό απόσπασμα 4ο

<https://www.youtube.com/watch?v=Xt24IEEMABs>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.